

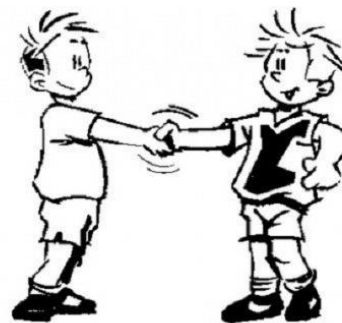
Complimenten

Opdoen van succeservaringen

Bekwaamheidsgevoelens

Verslaafd aan complimenten

Zelfvertrouwen

Aantal artikelen:

1. Is 'Goed zo!' wel zo goed? Er zijn vijf belangrijke redenen om te stoppen met complimenteren.
2. Oordelen? Goed of fout!
3. Misverstand in het onderwijs
4. Al die complimenten! Wat moet je kind ermee?
5. Averechtse complimenten.
6. Gestraft door beloningen
7. Als complimentenjunkies geen complimentenshot krijgen.
8. Alfie Kohn: Stop met straffen en belonen
9. "Je mag eigenlijk pas straffen, als de leerling je vertrouwt".
10. Het is een bijzonder kind, en dat is het.
11. Zorg dat complimenten geven en feedback effectief is
12. Wat heb je dat fantastisch gedaan!
13. Gun je kind ook eens een teleurstelling

"When children feel they must keep doing impressive things so their parents will be proud of them, their acceptance of themselves may become equally conditional"

~ Alfie Kohn

Is 'Goed zo!' wel zo goed?

Vijf redenen om kinderen niet te prijzen

De Amerikaan Alfie Kohn heeft één passie: de wereld schonen van alles

wat te maken heeft met competitie en de afhankelijkheid van belonen en straffen, of dat nu in het bedrijfsleven is, of in de opvoeding, thuis of op school.

Op de vraag of zijn ideeën veranderd zijn, sinds hij zelf kinderen heeft, is zijn antwoord glashelder: 'Nee.'

Alfie Kohn vraagt ons in zijn artikel 'Five reasons to stop saying 'Good job!' (Young Children) om te stoppen met het zeggen van 'Goed zo!'. Voor Kohn valt prijzen, waar we al mee beginnen als een baby pas geboren is ('Goed zo, meisje', als het kindje genoeg gedronken heeft of 'Zo: jij hebt 4 uur doorgeslapen, dat is knap') in dezelfde categorie als het belonen met iets tastbaars.

Er zijn vijf belangrijke redenen om te stoppen met complimenteren:

1. Met complimenten manipuleren we kinderen

We willen graag dat kinderen zich gedragen op een manier die ons goed uitkomt. Bij alles wat we van een kind vragen, zouden we ons kunnen afvragen of het kind er baat bij heeft om onze zin te doen. Als alternatief voor het belonen van gewenst gedrag, zou je kinderen kunnen laten meedenken over het soepel laten verlopen van de gang van zaken in het gezin of op school, of vertellen wat het effect is van hun gedrag op jou of anderen. 'Ik vind het gezellig om af te wassen, als jij mij helpt.'

2. Complimenten leiden tot verslaving

Natuurlijk hebben we niet altijd een bijbedoeling, als we kinderen prijzen. Soms zijn we gewoon blij met wat ze gedaan hebben. Misschien helpt het je hier zuiniger mee te zijn, als je weet dat complimenten kinderen afhankelijk maken van de goed- of afkeuring van volwassenen. Ze worden er onzeker van en leren niet zelf beoordelen of hun gedrag al dan niet bijdraagt aan het geluk van henzelf en anderen. Het kan zijn dat je die onzekerheid ook nu in jezelf nog herkent. Dat je twijfelt, of je burens het op prijs stellen, dat je het onkruid uit hun voortuintje haalt of niet. Misschien zien ze het wel als kritiek. Of zijn ze blij dat ze het zelf niet hoeven te doen? Je weet het niet.

Complimenten ontnemen een kind het plezier in de dingen. Elk kind heeft het recht ten volle te genieten als het iets voor elkaar krijgt. Om te dansen van plezier en te juichen: 'Ja, het is gelukt!' in plaats van in de richting van zijn vader of moeder te kijken en te vragen 'Is het zo goed?'.

Soms is het nodig kinderen te vertellen of iets veilig of passend is op dit moment, vooral bij peuters en kleuters. Maar doe dit alleen, als je het echt nodig vindt. Als je ergens op bezoek bent en je ziet dat je dochtertje twijfelt of ze met een bal mag spelen, die daar ligt, help je haar met 'Toe maar, het is wel goed. Pak hem maar.' Niemand houdt er van beoordeeld te worden, niet met 'fout' ook niet met 'goed.', ook kinderen niet.

3. Met complimentjes geven verdwijnt de belangstelling

Wetenschappelijk onderzoek toont aan dat kinderen hun enthousiasme in tekenen of welke andere bezigheid dan ook verliezen naarmate ze er meer voor geprezen worden. Ook helpen met opruimen of je chips met andere kinderen delen schijnt minder leuk te worden als je steeds te horen krijgt hoe goed je bezig bent of hoe trots je vader of moeder op je is.

4. Complimenten leiden tot minder presteren

Een compliment verhoogt de druk. Je moet het de volgende keer minstens net zo goed doen om weer een compliment te krijgen. Als je één keer de hemel in geprezen bent voor bijvoorbeeld het verhaal dat je geschreven hebt, zit het risico dat je de volgende keer minder lovende woorden krijgt je in de weg, zodat je minder onbevangen aan een volgend verhaal begint. De spanning, die daarmee gepaard gaat, staat optimaal presteren in de weg.

5. Door geprezen te worden verschuift er iets in een kind

Een kind dat geprezen wordt zal daardoor zijn zijn boterham niet delen omdat hij wil dat het andere kind ook iets te eten heeft, maar omdat hij weet dat zijn moeder het op prijs stelt. De liefde van zijn moeder wordt hiermee voorwaardelijk. Want houdt ze ook nog van hem als hij de volgende keer de helft van zijn banaan niet aan zijn zusje geeft?

Hoe kan ik opvoeden zonder complimentjes?

Wat kunnen we dan wel doen, als een kind iets doet waar we van onder de indruk zijn?

Kohn geeft drie mogelijke reacties:

- Zeg niets en geniet in stilte. Kinderen zijn van nature behulpzaam en inventief. Ook zonder onze complimenten zullen ze dat blijven.
- Zeg wat je ziet. 'Ik zie dat je je veters zelf gestrikt hebt.' Een kind vindt het heerlijk als zijn trots om wat hij gepresteerd heeft bevestigd wordt, als hij weet dat het gezien is. Dit kan ook een balans herstellen, als je gewend bent om vooral tegen je kinderen te zeggen, waar je niet blij mee bent.
- Stel vragen. 'Hoe was het om de tent alleen op te zetten?' Of: 'Als het hard regent, loopt het water dan naar binnen, denk je?' of 'gaat dat wel goed?' Hiermee nodig je het kind uit zijn voelen en denken te ontwikkelen en problemen te voorkomen of zelf oplossingen te bedenken.

Het gaat er niet om dat je dit nu allemaal gaat onthouden. Het gaat erom dat je je bewust blijft van de kwaliteiten die jij graag in je kind ontwikkeld zou zien en dat je alert blijft op het effect van jouw reacties op wat hij doet of zegt.

Kohn: "Voor mij is er geen verschil tussen directiekamer of klaslokaal. Het is goed te beseffen dat kinderen die van school komen direct in een nog sterkere straf- en belooncultuur terecht komen dan die waar ze net afscheid van genomen hebben. Ook in de wereld van werken en geld verdienen zou het toch prachtig zijn, als iedereen zich zou kunnen laten leiden door zijn interesse en zijn gevoel, zodat we allemaal een werkplek vinden waar we met enthousiasme een gezamenlijk doel nastreven. Het soort volwassenheid dat daarvoor nodig is begint bij de opvoeding."

Hoe gedrag beïnvloeden zonder prijzen?

Vervang complimenten door:

- je verdiepen in wie het kind is en wat het nodig heeft.
- je samen af te vragen wat de reden is dat het kind zich gedraagt zoals het zich gedraagt.
- de omgeving (als dat kan in overleg met het kind) zo te veranderen dat het kan groeien en bloeien.

Justine Mol

©Educare

Oordelen? Goed fout!

Een school zonder cijfers? Zonder beloningssysteem, geen stickers, bloemetje achter je naam?

Decennia lang zijn we opgevoed met een tien met een griffel en een zoen van de juf. Om ons daar te krijgen waar volwassenen ons hebben wilden. Dat los te laten is een spannend experiment. Kan het eigenlijk wel? Hanneke Beckers vindt van wel. Al enige jaren helpt ze kinderen hun eigen weg te vinden. Op Aventurijn, waar het leven zelf de leerschool is.

'Ik heb een monster getekend!'

Marlijn van 6 laat mij enthousiast zijn tekening zien. Ik zou nu zijn inspanningen kunnen belonen met 'Goed zo!' of: 'Dat heb je mooi getekend!' maar realiseer mij dat dit geen recht doet aan zijn creatieve proces. Een 'goed zo' is immers een einde: als iets 'goed' is, is het klaar.

Ik vraag hem naar zijn monster en beschrijf wat ik zie: 'Hij heeft hele grote poten, kan hij daar hard mee lopen?' 'Kan hij kijken of heeft hij geen ogen nodig?'

Door mijn opmerkingen wordt Marlijn nog enthousiaster en begint te fantaseren en te vertellen over zijn monster. Zo ontdekt hij dat er nog veelmeer bij getekend 'moet' worden.

'Zo, nu ben ik klaar' besluit hij na een tijdje. Of het goed is, beoordeelt Marlijn zelf. Hij is blij met zijn tekening Een beloning van buiten is niet nodig: mijn oordeel, positief of negatief, is niet van belang. Mijn interesse en belangstelling daarentegen wèl, want daarmee ondersteun ik hem.

De beloning zit in het doen

Kinderen die net op Aventurijn komen moeten wennen aan het feit dat hier niet wordt gestraft of beloond: we gebruiken geen stickers, complimentjes, cijfers of andere beloningssystemen die ze elders wel gewend zijn. Deze systemen worden van oudsher in onze cultuur gebruikt omdat ze van nut zijn om kinderen in een richting te dwingen, die volwassenen willen. Als je vindt dat een kind de provincies met hun hoofdsteden moet kennen en het kind heeft uit zichzelf niet de motivatie, dan is het handig een andere motivatie te vinden waardoor het wèl bereid is te doen wat jij wilt. De vraag is alleen wat je ermee bereikt. De provincies zal het wel leren. Maar ook, dat het oordeel van een volwassene of van een groep belangrijker is dan zijn eigen motivatie. Hij doet de dingen om oneigenlijke redenen en groeit steeds verder van zichzelf af. Hier op Aventurijn willen we kinderen laten leven vanuit hun eigen autonomie. We zien dan ook dat kinderen die onafhankelijk van de oordelen van anderen mogen leren en leven hun eigen plan trekken. We zien hen dan werken en leren vanuit een innerlijke betrokkenheid. Een beloning of beoordeling is dan overbodig en storend. De beloning ligt dan in het plezier van het doen of in het resultaat van de activiteit. Dat resultaat willen bereiken kan een kind ertoe brengen ook niet geliefde werkjes op te pakken. De kinderen leren vanzelfsprekend te vertrouwen op hun eigen oordeel en leren zo onafhankelijk van de mening veranderen te functioneren.

OPVOEDEN ZONDER OORDEEL

Manieren van reageren die beoordelingen kunnen vervangen:

- beschrijf wat je ziet: 'Ik zie een huis en een boom'
- vraag naar het gevoel: 'Was het fijn om te tekenen?'
- vertel iets over je eigen gevoel: 'Als ik al die kleuren zie, word ik er vrolijk van'
- vraag naar de bezigheid: 'Waarmee heb Je die kleuren gemengd?'
- vraag iets over wat je ziet: 'Wie woont er in dat huis?'

Vijf redenen om niet te complimenteren:

1. Met complimenten manipuleren we kinderen
2. Kinderen raken aan complimentjes verslaafd
3. Complimenten ontnemen kinderen het plezier in wat ze doen
4. Als je complimentjes geeft, verdwijnt de belangstelling
5. Complimenten leiden tot vermindering van prestatie

Kinderen zoeken naar houvast

Kinderen hebben recht op onvoorwaardelijke liefde. Als we hen prijzen en complimentjes geven, als ze zich naar onze wensen gedragen en uiting geven aan onze irritatie wanneer dat niet zo is, leren wij onze kinderen, dat liefde voorwaardelijk is.

Kinderen willen zich graag ontwikkelen tot productieve en sociale wezens. Zij zoeken naar ijkpunten in hun omgeving om te weten of hun pogingen om hierin te groeien het gewenste resultaat hebben. Dus hebben ze bemoediging nodig, geduld, steun en duidelijkheid over wat hun gedrag en woorden voor effect op ons hebben. Dit alles uiteraard gedrenkt in liefde en vertrouwen. Dat bovendien het voorbeeld dat de volwassenen in hun omgeving voorleven het voor kinderen al dan niet makkelijker maakt hun kwaliteiten uit de verf te laten komen, lijkt me vanzelfsprekend!

Misverstand in het onderwijs

Wel of niet prijzen

In educatieve kringen is er veel misverstand over de psychologie van het prijzen (complimenten geven). Tot op zekere hoogte is het begrip vermengd met de **Skinneriaanse psychologie**, het **behaviorisme**, en het onjuiste begrip dat het geven van complimenten een krachtiger middel is dan straffen. En daar kwam ook nog eens de beweging van de psychologie van de eigenwaarde bij. Twee voor de hand liggende denkfouten zijn: mensen leren meer als ze worden geprezen, en mensen hebben er behoefte aan ge prezen te worden om een gevoel van eigenwaarde te krijgen en te behouden. Ondanks duizenden onderzoeksprojecten is voor geen van deze beweringen een snipper bewijs gevonden. Loftuitingen maken mensen gelukkiger, soms en op sommige momenten. Het kan mensen stimuleren bepaalde dingen te willen doen of ermee door te gaan. Maar het helpt niet bij het leren.

We kennen geen enkel onderzoek dat erop wijst dat het krijgen van complimenten of loftuitingen op zich iemand helpt om te leren of om het niveau van kennis en begrip te verhogen. Onderzoek naar het prijzen door leraren is besproken door de bekende onderzoeker Jere Brophy, die ontdekte dat het uiten van lof vaak wordt gebruikt voor interpersoonlijke redenen of als managementstrategie. Maar het onderzoek toont aan dat het geven van complimenten **géén** betekenis heeft voor het leren in de klas.

Het prijzen is gebruikt in onderzoek onder strikte omstandigheden, bijvoorbeeld bij het behandelen van verschillende typen leerlingen met een leerachterstand. Een effectieve procedure wordt 'shaping' genoemd, waarbij kleine stapjes worden gemaakt door zorgvuldig gedoseerde complimenten. Maar in een gewoon klaslokaal blijkt dat het geven van complimenten geen krachtige stimulans is. Als de docent een leerling in een klas prijst, leert die klas dat de leerkracht complimenten geeft voor iets goeds, en dat is wat op **dat moment** wordt onderwezen.

Het geven van complimenten wordt in het algemeen gezien als een publieke voorstelling met expliciete termen als 'goed gedaan, joh' of 'wat ben je slim'. Ouders en leraren volgen het principe om iedere keer als het kind of de leerling iets doet wat ze niet slecht (goed) vinden een compliment te geven. Iedere niet-aflatende stroom van complimenten tast een van de sterk gefundeerde regels van de behavioristische psychologie aan: afwisselende en onvoorspelbare bevestiging bevordert sterke en volhardende gewoonten, terwijl continue en voorspelbare bevestiging zorgt dat je **stopt** met wat je doet als er geen bevestiging meer is. Als we echt mensen willen hebben die **géén doorzettingsvermogen** en **zelfbeheersing** hebben, die gewend zijn aan een directe beloning als norm, dan is het uiten van waardering bij elke gelegenheid een beproefde techniek.

Echter, als je omgaat met mensen in een onderwijssituatie, getuigt het van meer gevoel voor verantwoordelijkheid om meer informele feedback te geven en minder met complimenten te strooien. Leerlingen hebben duidelijke signalen nodig die aangeven dat het zo waardevolle doel dat ze nastreven werkelijkheid kan worden. Maar ze willen geen energie verspillen aan de vraag waar ze staan op populariteitsindex van de docent. Het is belangrijk dat een docent een positieve en vriendschappelijke sfeer creëert, een van wederzijds respect en vertrouwen. Maar om herhaaldelijk en overdreven te worden geprezen, voedt de achterdocht: 'Wat mankeert er aan me dat de leraar me de hele tijd loopt te prijzen' of 'als ik mezelf krab, zal ze me vast ook een complimentje geven, of 'Waarom krijg ik niet gewoon eerlijke **feedback, feedforward of feedup?**'.

Wanneer prijzen inspanning ontmoedigt

Een ander fascinerend aspect voor het geven van complimenten komt uit het werk van **Carol Dweck** naar voren. In verschillende experimentele studies ontdekte ze dat jonge kinderen zelfs minder hun best gaan doen bij het oplossen van problemen als ze complimenten hebben gekregen omdat ze zo slim waren bij eerdere, gemakkelijkere taken. Het krijgen van complimenten omdat je zo knap of slim bent, heeft als ongelukkige consequentie dat het erop wijst dat er een beperking is op wat je kunt. Als er dan een moeilijkere taak wordt opgegeven, staat weer de vraag centraal of je het wel kunt. Simpel gezegd: je kunt het misschien nu niet.

Als een leerling geprezen wordt voor wat hij van nature kan bij eenvoudigere taken, kan dat een vernietigende uitwerking hebben op zijn doorzettingsvermogen als het er werkelijk toe doet. Het probleem is dat, als een taak die je moet doen serieus zwaar is, je juist niet moet beginnen met bedenken of je het wel kunt. Je moet er juist onbevooroordeeld aan beginnen. De mentale focus moet gericht zijn op de taak en niet op jezelf. Maar door iemand te prijzen voor wat hij kan, verschuift die aandacht naar de verkeerde kant en tast daarmee, paradoxaal genoeg, het **zelfvertrouwen** aan.

Leerlingen mogen verwachten dat moeilijke taken ook moeilijk zijn. Het is schadelijk als het ondergaan van die moeilijkheid verkeerd wordt geïnterpreteerd. Het idee dat je altijd succesvol moet zijn, kan het zelfvertrouwen doen afnemen en dat leidt tot min der inzet.

In een recent Frans onderzoek onder kinderen van elf jaar is aangetoond dat het effect van **falen** bij het oplossen van een moeilijk probleem kon worden geneutraliseerd door de leerlingen te helpen om te begrijpen dat het ondergaan van moeilijkheden een heel normaal en onlosmakelijk onderdeel is van het leerproces. Leerlingen die deze boodschap duidelijk hadden meegekregen van de onderzoeker deden het beter in begrips- en geheugentesten dan kinderen die deze boodschap niet hadden meegekregen. De leerlingen die eerder fouten hadden gemaakt die ze konden uitleggen, hadden betere resultaten voor de toetsen dan andere leerlingen die eerdere eenvoudige toetsen goed hadden gemaakt.

J. Hattie, Visible Learning and the Science of How We Learn, Leren zichtbaar maken, Abimo

Al die complimenten! Wat moet je kind ermee?

'Wat kun je dat toch goed!' complimenteren ouders hun kind. Positieve stimulans? Fout, helemaal fout! Want zo'n goedbedoeld schouderklopje leidt tot scheefgroei en een opgeblazen ego. 'Prijs de inspanning, niet het resultaat,' zeggen de deskundigen. En: 'Ze kunnen niet overal in uitblinken.'

'Ik wil dat hij lekker in zijn vel zit. Gelukkig wordt.' Gevraagd naar het doel van hun opvoeding antwoordt het gros van de ouders dat ze hun kind bovenal een hoge zelfwaardering toewensen. De achterliggende gedachte is: dan komt de rest vanzelf wel. Hoe ouders dat 'lekkere vel' bij hun zonen en dochters denken te bereiken? Door een positieve benadering en veel bevestiging. En dus door veel en vaak complimentjes uit te delen. Jij kan mooi tekenen! Zo'n goed rapport, laat maar gauw aan opa/tante/de burens zien. Wat ben jij slim dat je die puzzel hebt gemaakt; andere vijfjarigen kunnen dat vast nog niet. Wat schrijf je toch netjes, knap hoor! En natuurlijk zijn alle muren in huis volgeplamuurd met foto's van die unieke schattebouten. Op school weet men trouwens ook wel raad met complimenten. Je A-diploma gehaald? Hup, de klassen rond, krijg je van iedere leerkracht een stickertje.

Kinderen prijzen: op zich goed bedoeld en weinig mis mee. Maar overdrijf het niet. Te vaak horen hoe geweldig slim, knap en bijzonder je bent, kan namelijk heel verkeerd uitpakken. Carol Dweck, een gerenommeerde Amerikaanse onderzoekster, toonde dit keer op keer overtuigend aan. Aan haar bevindingen wijdde New York Magazine onlangs een groot achtergrondartikel: 'How Not to Talk to Your Kids - The Inverse Power of Praise'. We maken daarin onder meer kennis met Thomas, een jongen met een duizelingwekkend hoog IQ. Hij zit op een elitaire school waar alleen superintelligente kinderen worden toegelaten. Thomas wéét dat hij slim is. Hij is er van jongs af aan om geprezen. Zijn ouders, onderwijzers en andere volwassenen bevestigen voortdurend in alle toonaarden hoe knap en begaafd hij is.

Maar er is iets gek aan de hand: naarmate Thomas ouder wordt, neemt zijn zelfvertrouwen af. Inmiddels wil hij alleen nog dingen doen waarvan hij zeker weet dat hij ze erg goed kan. Lukt iets niet direct, dan geeft hij het zuchtend op: 'Hier ben ik niet goed in.' Thomas is bijvoorbeeld wel goed, maar geen uitblinker in spelling. En nu weigert hij nog langer hardop te spellen. Hij schrok bij de eerste aanblik van breuken en weigert sindsdien om ze te oefenen. Zijn vader zei: 'Soms moet je ergens moeite voor doen, ook al ben je slim,' maar Thomas is niet te vermurwen. Het is net alsof hij de wereld in tweeën deelt: dat wat hij goed kan en dat wat hij niet goed kan. Valt iets in de laatste categorie, dan begint hij er domweg niet aan.

Onderpresteren

Volgens psychologe Dweck lopen er heel wat Thomasjes rond: begaafde, maar zwaar onderpresterende leerlingen. Kinderen die zichzelf minder eisen stellen dan je zou verwachten op grond van hun talenten, en die stuk voor stuk het belang van 'ergens moeite voor doen' onderschatten. Kinderen die niet durven, tenzij ze honderd procent zeker weten dat het lukt.

De vraag is: hoe komt het dat zelfs zeer slimme kinderen denken eenvoudige schooltaken niet aan te kunnen? Het antwoord luidt: doordat hun te vaak is verteld hoe slim ze zijn en te weinig hoeveel effect inspanning kan hebben.

Complimenten ten aanzien van het intellect, zegt Dweck, zijn bedoeld als 'engeltje op de schouder', maar blijken vaak een duveltje in een doos. Volgens haar zou bij prijzen de nadruk op inspanning moeten liggen. Want, zegt ze, 'inspanning kun je zelf bepalen, aangeboren intelligentie niet. Als kinderen dit principe doorgronden, leren ze zichzelf zien als in control of their succes'.

Overmatig prijzen kan van een kind een praise-junkie maken, ofwel iemand die te veel afhankelijk is van complimentjes van buitenaf. Zo'n kind zal weinig doorzettingsvermogen ontwikkelen, waarschuwt Dweck. 'Zodra de beloning stopt, staakt het zijn inspanning.'

Weinig cultuurverschillen

Typisch Amerikaanse toestanden? Nederlanders zijn toch véél te nuchter - calvinistisch zo je wilt - om rond te bazuinen hoe 'knap', 'slim' of 'bijzonder' hun kinderen zijn? Dat is nog maar de vraag. Volgens de Nederlandse ontwikkelingspsycholoog dr. Sander Thomaes is het verschil tussen de Amerikaanse cultuur en de onze helemaal niet zo groot.

'Ook Nederlanders zijn steeds meer gefocust geraakt op het ik, het individu,' zegt hij. 'Ook wij vinden een hoge zelfwaardering heel belangrijk. Tegenwoordig moet iedereen bijzonder zijn en vooral géén grijze muis. Terwijl er natuurlijk wel degelijk grijze muizen bestaan - en dat is oké! De best verkochte buggy van het afgelopen jaar had als opschrift: "I am very special". Kort geleden opende kinderdesignwinkel Ik haar deuren. Ze adverteert met de slogan: 'Lifestyle voor dreumesen'. Hoe onschuldig ook, het is wel exemplarisch voor een cultuur waarin een positief zelfbeeld en "speciaal zijn" centraal staan.'

Waarschijnlijk uiten Amerikanen hun opgetogenheid wel openlijker dan Nederlanders. Ze deinzen er niet voor terug hun kroost in bijzijn van anderen de hemel in te prijzen. Nederlanders zijn minder verbaal, maar besteden net zo goed veel aandacht aan alle fantastische prestaties. Ook dat is een vorm van prijzen. Kinderen die een act opvoeren voor de visite, doen dat om tijd en aandacht te krijgen, maar veel volwassenen (vooral de eigen ouders!) zullen klappen alsof het hier Ware Kunst betreft. Er was een tijd dat niemand een cadeau kreeg voor zijn zwemdiploma: het diploma zelf was de beloning. Natuurlijk is 'je A halen' voor elk kind een prachtige belevenis, maar bijzonder is het niet: vrijwel ieder kind haalt op een dag zijn zwemdiploma.

Opgeblazen zelfbeeld

Thomaes promoveerde begin dit jaar op een onderzoek dat in het verlengde ligt van het werk van de Amerikaanse Dweck. De psycholoog maakte korte metten met de gedachte dat kinderen met een lage zelfwaardering uit frustratie daarover agressief worden. Het tegendeel blijkt namelijk waar: agressieve kinderen hebben juist vaak een opgeblazen zelfbeeld. Hoe ze aan dat overdreven positieve zelfbeeld komen? Doordat ze te veel op een voetstuk worden geplaatst. Nog een argument dus om de overvloed aan complimenten in te dammen.

Pleit Thomaes daarmee voor bescheidenheid als hoogste waarde in de opvoeding? Hij aarzelt: 'Dat woord associeer ik met de jaren vijftig. Het gaat erom dat ouders hun kinderen een realistisch zelfbeeld bijbrengen. Hoe? Ten eerste door hen onvoorwaardelijk te steunen als persoon, te laten voelen dat ze van hen houden, zonder link naar hun prestaties. Ten tweede: ouders mogen ook best duidelijk maken dat sommige dingen het kind minder goed afgaan. Het is goed als een kind beseft dat het niet overal in kan uitblinken.'

Dat in de VS kinderen openlijk worden geprezen voor hun prestaties, is volgens Dweck en Thomaes een gevolg van een beweging die in de jaren zeventig ontstond en die een hoge zelfwaardering als remedie zag voor al het kwaad in de wereld. De redenatie is als volgt: prijzen leidt tot een hoge zelfwaardering en dat leidt tot goede prestaties. Thomaes ver-werpt het hele idee: 'Mensen gaan beslist niet beter presteren doordat ze een hoge dunk van zichzelf hebben. Een hoge zelfwaardering is geen oorzaak, maar een gevolg van goed functioneren. Onderzoek heeft dat keer op keer aangetoond.'

Falen mag

De ouders van Thomas, de jongen uit het Amerikaanse artikel, hanteren - net als veel andere ouders - een zogeheten 'prestatiegeoriënteerde opvoedingsstijl.' De neiging om complimenten te geven over het resultaat hangt nauw samen met deze stijl. Volgens Dweck en Thomaes is een leergeoriënteerde opvoedingsstijl veel effectiever. 'Het gaat erom dat kinderen een houding aannemen van: er valt iets te leren in het leven,' legt Thomaes uit. 'Je prijst ze dan om het feit dat ze iets geprobeerd hebben, hun best doen, ongeacht het resultaat. Zo leren kinderen nieuwe ervaringen leuk te vinden. Falen mag; als je het maar probeert. Voor kinderen die opgroeien met een prestatieoriëntatie vormt elke nieuwe situatie juist een bedreiging. Je moet je immers steeds opnieuw bewijzen. Continu dreigt het gevaar dat je kunt falen.'

Intussen geven schoolrapporten nog altijd prestaties weer met, als het meezit, hooguit één item over werkhouding. 'Het zou een goed idee zijn om voortaan voor elk vak twee cijfers te geven: één voor de prestatie en één voor de inspanning,' vindt Thomaes. Maar dicteert onze prestatiegerichte

maatschappij niet simpelweg een prestatiegerichte stijl? Gebeurt het niet op school, dan word je later, als volwassen werknemer, alsnog uitsluitend afgerekend op het eindresultaat. En niet op je inspanningen. Thomaes lacht en zegt: 'Juist omdat we zo prestatiegericht zijn, is de leeroriëntatie belangrijk. Onderzoek heeft namelijk keer op keer aangetoond dat leergeoriënteerde kinderen daadwerkelijk beter presteren.'

De puzzeltest

Carol Dweck heeft met diverse onderzoeken de uitwerking van de leer- en prestatieoriëntatie aangetoond. Zo kregen leerlingen tijdens een eenvoudig experiment een puzzel voorgelegd die iedereen moeiteloos kon oplossen. Vervolgens werd de klas in twee groepen ingedeeld. Kinderen uit de eerste groep kregen te horen: 'Wat ben je slim!' Typisch geval van prestatieoriëntatie. Groep twee kreeg een leeroriëntatie-compliment: 'Wat heb je goed je best gedaan! Daarna mochten alle kinderen kiezen of ze een moeilijker puzzel wilden maken, of een puzzel die net zo makkelijk was als de eerste. Van de kinderen die geprezen werden om hun inspanning koos 90 procent voor de moeilijker puzzel; de 'slimme' kinderen kozen voor de simpele versie. Dwecks verklaring: 'Door kinderen te prijzen om hun intelligentie, zeg je eigenlijk: "Zorg dat je intelligent overkomt en riskeer niet dat je ontmaskerd wordt."'

De test ging nog verder. In de volgende ronde kreeg iedereen een veel te moeilijke puzzel voorgeschied. Opnieuw reageerden de kinderen zeer verschillend. Die uit groep twee ('Wat heb je goed je best gedaan') deden enorm hun best en probeerden tal van strategieën uit. Aan de gezichten van leerlingen uit de 'Wat ben je slim'-groep was daarentegen af te lezen hoe rot ze zich voelden dat de puzzel te moeilijk was. Alsof hun falen een bewijs was dat ze dus niet slim waren. Wat in feite de impliciete boodschap is die het kind meekrijgt in een prestatiegeoriënteerde opvoedingsstijl. 'Als een kind iets fout doet, maken ouders doorgaans duidelijk dat ze het gedrag afkeuren, niet het kind als persoon. Bij positieve dingen zijn ze veel minder genuanceerd,' zegt Thomaes. 'Dan zeggen ze gewoon: "Wat ben je goed."'

Verslaafde ouders

Inspanning prijzen in plaats van het resultaat of de natuurlijke aanleg: het klinkt vrij eenvoudig. Maar wie een serieuze poging doet, zal merken dat het niet meevalt consequent te zijn. De journalist die het artikel voor New York Magazine schreef, vertelt hoe hij het probeerde. 'Want ik wil niet dat mijn zoon een praise-junkie wordt.' Stap voor stap reduceerde hij het aantal complimenten aan het adres van zijn kind. Steeds meer prees hij diens inspanningen in plaats van zijn prestaties. Hij legde hem uit hoe hersenen werken: net als spieren bij een work-out groeien ze als je iets moeilijks moet leren. Vertoont zijn zoon afkickverschijnselen? Welnee. De verrassende uitkomst is dat papa zelf de praise-junkie blijkt. Hij verklaart dat als volgt: 'Je kind prijzen is een wondermiddel geworden voor de angsten van het moderne ouderschap. In de paar uurtjes per dag die we met onze kinderen samen zijn, willen we dingen overbrengen waarvoor we overdag de kans niet kregen: "We staan aan jouw kant", "We geloven in je", "We zijn er voor jou."

We gebruiken complimenten om de competitieve samenleving voor onze kinderen te verzachten.'

Mini-cursus complimentjes

Goede complimenten:

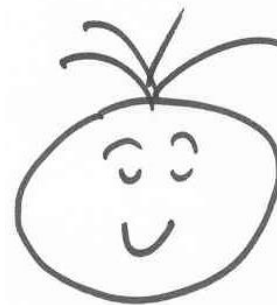
- prijzen de inspanning, niet het intellect of het resultaat ('Knap dat je het blijft proberen')
- zijn gericht op bepaald gedrag
- zijn eerlijk en 'op maat'
- maken geen onderlinge vergelijking tussen kinderen

Hettie Graafland
J/M

Averechtse complimenten

Kinderen met een laag gevoel van eigenwaarde worden vaak extra geprezen. Maar hoe goed bedoeld ook: verkeerde of overdreven loftuitingen maken het alleen nog maar erger.

Aanmoedigen, complimenteren, goed gedrag belonen. Als iets ons als opvoeders de afgelopen decennia is ingeprent, dan is het wel dat we onze kinderen positief stimulerend moeten grootbrengen. Want dat is goed voor hun welzijn, geluk en ontwikkeling. Dus zeggen we als vanzelfsprekend 'prachtig, dat heb je mooi getekend!' als ze met een blaadje vol viltstiftkrassen uit school komen. Staan we elk weekeinde langs het sportveld om ze toe te juichen, ook al maken ze nooit een goal. En zitten we elk jaar geduldig de lange balletvoorstelling uit waarin ze zes minuten over het podium huppelen. Allemaal met de bedoeling om ze een goed gevoel te geven over zichzelf, zodat ze sterk in hun schoenen komen te staan.

Maar waar halen we eigenlijk dat idee vandaan dat dit de beste manier van opvoeden is? Volgens psycholoog Eddie Brummelman van de Universiteit Utrecht is het allemaal in de jaren vijftig van de vorige eeuw begonnen met het behaviorisme. Deze invloedrijke stroming in de psychologie leerde dat het gedrag van mensen te conditioneren is met belonen en straffen. In de pedagogiek werd aangenomen dat belonen effectiever is dan straffen. Dat advies kwam dus in alle opvoedingsboeken, legt Brummelman uit.

In de jaren zeventig begon bovendien het idee post te vatten dat slecht gedrag van kinderen en jongeren wordt veroorzaakt door een laag gevoel van eigenwaarde. Zo ontstond in Californië in de jaren tachtig de zogeheten self-esteem-beweging. De overheid trok miljoenen dollars uit voor programma's om de zelfwaardering van kinderen te verhogen.

Hoe? Door ze de hemel in te prijzen. Dit had lang niet altijd het gewenste effect, maar toch ontstond in de westerse wereld de indruk dat veel loven en prijzen een goede remedie is tegen een laag zelfbeeld.

Wel stimuleren, niet overdrijven

Beste manier om kind vooruit te helpen

- Positief stimulerend opvoeden is goed voor ontwikkeling kind
- Kinderen hebben aanmoediging ouders nodig om te presteren
- Kinderen met laag gevoel van eigenwaarde zijn kwetsbaar
- Ouders moeten opletten dat ze hen op de juiste manier helpen
- Vooral complimenteren over hun gedrag en niet over hun persoon
- Loftuitingen niet overdrijven, want dat maakt hen onzekerder

Dus wat doen we als ouders als ons kind niet erg is ingenomen met zichzelf? We proberen zijn of haar ego op te peppen met opmerkingen als 'wat ben je toch slim!' of 'je bent altijd zo lief en behulpzaam!' De vraag is of het werkt.

Ons gevoel van eigenwaarde is ten dele aangeboren, zo blijkt uit tweelingonderzoek. Kinderen kunnen dus ter wereld komen met een lage zelfwaardering. Dat is zorgelijk, want het kan ze somber en angstig maken. Het is dus terecht dat ouders proberen met positieve commentaren en complimenten hun zelfbeeld te verbeteren, zegt Brummelman. 'Maar dan moeten ze het wel op de juiste manier doen, want anders werkt het averechts.' Hij onderzocht wat de effecten zijn van twee verschillende typen complimenten bij kinderen met een lage zelfwaardering.

Ten eerste persoonsgerichte complimenten die gaan over de persoon als geheel, bijvoorbeeld:

'Jij bent heel slim.' Ten tweede gedragsgerichte complimenten die gaan over specifiek gedrag, bijvoorbeeld: 'Je hebt die som heel goed uitgerekend.'

Brummelman ontdekte dat ouders geneigd zijn om juist kinderen die worstelen met een laag zelfbeeld veel persoonsgerichte complimenten te geven. Maar uit zijn onderzoek kwam ook naar voren dat juist dit soort complimenten bij deze kinderen verkeerd uitpakt. Het zou ze moeten aanmoedigen om nog beter te presteren, maar ze worden bang om te falen en gaan juist makkelijkere opdrachten zoeken om hun label 'slim', 'snel' of 'creatief' niet kwijt te raken.

Als ze eens wat minder goed presteren, dan schamen ze zich meer dan kinderen met een normale of hoge zelfwaardering. 'Complimenten over wie ze zijn, in plaats van over wat ze doen, geven deze kinderen het gevoel dat de liefde en steun van hun ouders voorwaardelijk zijn. Ze kunnen het gevoel krijgen dat ze alleen waardevol worden gevonden als ze altijd goed presteren. Ze raken ook erg op zichzelf gericht en voelen zich, als ze eens wat minder goed presteren, slecht over zichzelf. Zo kunnen persoonsgerichte complimenten een neerwaartse spiraal in gang zetten,' waarschuwt Brummelman.

Hetzelfde geldt voor overdreven loftuitingen, ontdekte de psycholoog in een vervolgonderzoek. Denk aan uitspraken als 'wat een schitterend mooie tekening', of 'dat heb je fantastisch gedaan', of 'wat ben je toch ontzettend slim!'

Complimenten (wezenlijke verschillen)

Op de persoon gericht: "Wat ben je toch slim!".

Op het gedrag gericht: "Wat doe je dit goed".

Ouders bedoelen het goed, maar dergelijke superlatieven zijn ontmoedigend voor kinderen met een laag zelfbeeld. Hoe moeten ze in 's hemelsnaam aan die torenhoge verwachtingen blijven voldoen? 'Met dit soort overdreven complimenten geven ouders hun kinderen tussen de regels door de boodschap dat ze altijd fantastisch moeten blijven presteren,' legt Brummelman uit. Kinderen met een sterk gevoel van eigenwaarde kunnen dit wel hebben en voelen zich er zelfs door aangemoedigd, maar kinderen met een lage zelfwaardering worden er onzeker en bang van.

Wat moeten ouders dan wel doen om het gebrek aan eigenwaarde bij hun kinderen op te vijzelen? Hoe dan ook positief stimulerend blijven opvoeden, benadrukt Brummelman. Want dat is en blijft belangrijk voor de emotionele en mentale ontwikkeling van ieder kind. Maar ouders en andere opvoeders doen er goed aan de aanmoedigingen en complimenten niet op de persoon maar op het gedrag van hun kind te richten en het niet te overdrijven. Brummelman: 'Door reële complimenten te geven voor gedrag, durft een kind ook eens wat hoger te grijpen. Zonder bang te zijn dat zijn waarde als persoon daalt als het niet lukt.'

Geschreven door José van der Sman
Elsevier

Gestraft door beloningen

Bespreking van Alfie Kohn's boek 'Punished by rewards'

Uitgegeven door Houghton Mifflin Company, Boston/New York, 1999

Inleiding

'There is a time to admire the grace and persuasive power of an influential idea, and there is a time to fear its hold over us.' Met deze buitengewoon fraaie zin begint Alfie Kohn's kritische boek over het behaviorisme en de gepopulariseerde (vaak onbewuste) alledaagse toepassingen ervan in opvoeding en onderwijs. 'Punished by rewards' bevat een boeiende beschouwing over de verstrekende negatieve gevolgen van belonen op het presteren en de intrinsieke motivatie van mensen, kinderen in het bijzonder.

Het in het vooruitzicht stellen van een beloning of straf '-reinforcement' in Skinner's terminologie-dient om anderen te verleiden dan wel te dwingen tot gedrag dat ze uit zichzelf anders niet vertoond zouden hebben. Anders gezegd, beloningen en straffen zijn middelen om het gedrag van anderen te beïnvloeden en te controleren.

Het probleem -aldus Kohn- zit hem niet zozeer in de beloning-als-zodanig, maar in de contingente koppeling tussen het handelen van het individu en de beloning: 'Doe dit, en dan krijg je dat...' of 'Doe dit, anders gebeurt dat...'. Zo langzamerhand weten we niet beter meer dan dat dit een voor de hand liggende, effectieve en aanvaardbare manier is om kinderen op te voeden.

Het lezen van Kohn's boek roept bij mij levendige herinneringen op aan mijn eigen lagere schooltijd, begin jaren zestig. Aan het eind van elk jaar, een dikke maand voor dat we het zomerrapport kregen, hing de meester in de klas een waslijn op. Met knijpers bevestigde hij daar tal van hebbedingetjes aan: gummen, potloden, lege schriften, een tol, maar ook een indianentooi met gekleurde veren en zelfs een complete politie-uitrusting met fluit, knuppel en handboeien. De leerling die aan het eind van het jaar zou overgaan met de beste rapportcijfers, mocht als beloning het eerst kiezen. De leerling met de laagste punten (in de regel een 'zittenblijver') kreeg wat nog overbleef. Het aanzien van het kind dat het eerst mocht kiezen, steeg enorm onder klasgenoten; de leerling die het laatst mocht kiezen, werd dubbel gestraft: niet alleen moest hij het stellen met een onbeduidende en weinig begerenswaardige prijs, hem viel ook de -zonder twijfel- vernederende ervaring ten deel om als laatste voor de klas te komen en een uitbrander van de meester in ontvangst te nemen voor zijn povere prestaties en gebrekkige inzet.

Het kwam destijds niet in ons op dit systeem te betwijfelen of zelfs ter discussie te stellen. Sterker, wij waren ervan overtuigd dat dit een rechtvaardige aanpak was: wie hard werkte, kreeg de mooiste prijs. Wie niet zijn best deed, moest daarvan de gevolgen dragen en het met minder stellen.

Later, toen ik als leraar met collega's lange gesprekken voerde over de voors en tegens van belonen, ben ik me geen realiseren welke verwoestende effecten deze -goedbedoelde- aanpak op de motivatie en het zelfvertrouwen van veel kinderen gehad moet hebben.

In onze scholen wordt de behavioristische benadering misschien niet meer zo extreem toegepast als veertig jaar geleden, maar dat ze nog steeds populair is en vaak zonder kritische reflectie wordt gebruikt, is evident. Hard werken en goede resultaten worden beloond met hoge cijfers, stickers, stempels, vrije keuzeopdrachten, aantrekkelijke activiteiten (zoals werken met de computer) en complimenten. Kinderen met een gebrek aan inzet en slechte resultaten worden gestraft met lage cijfers en kritiek of hen worden materiele en sociale beloningen onthouden.

Al decennialang buigen opvoedkundigen, psychologen en practici zich over de vraag het geven van beloningen past in een goed pedagogisch regime.

De argumenten die Kohn bespreekt, zijn zowel bij deskundigen, die de afgelopen decennia kennis hebben genomen van de 'cognitieve wending' in de psychologie, als bij het brede publiek bekend, althans voor een deel. Wat het boek zo boeiend maakt, is dat de auteur ze op een aansprekende, vaak humoristische wijze behandelt. Kohn blijkt over een vlotte pen te beschikken. Hij bedient zich veelvuldig van krachtige oneliners, maar onderbouwt zijn claims steeds met resultaten uit degelijk wetenschappelijk onderzoek.

Morele bezwaren

Inspanning loont: je kunt alles bereiken, als je er maar je best voor doet. Dit economisch principe heeft zich in onze westerse samenleving tot een moreel beginsel ontwikkeld: het is goed en rechtvaardig dat mensen voor hun inspanningen worden beloond.

Maar, zo vraagt Kohn zich af, is dat uitgangspunt houdbaar -met name in een opvoedings- of onderwijscontext? Een gebrek aan inspanning is niet altijd een teken van 'luiheid' of gebrekkige motivatie. Vaak moet hiervoor (ook) het weinig uitdagende karakter van het onderwijs verantwoordelijk gehouden worden. Sommigen zullen hiertegen inbrengen dat het niet verkeerd is kinderen ook dingen te leren doen, die zij niet zo leuk vinden. In de maatschappij is ook niet alles wat je moet doen, aantrekkelijk of interessant. Maar dan nog: is het verantwoord inzet en motivatie als voorwaarde aan het geven van beloningen te stellen? De school is er om te bevorderen dat kinderen een zelfverantwoordelijke leerhouding ontwikkelen, niet om hen voor te bereiden op geestdodende activiteiten. Beloningen dragen in het algemeen niet bij tot zelfstandigheid en zelfverantwoordelijkheid, sterker, ze ondermijnen dergelijke kwaliteiten.

Het behaviorisme reduceert leerlingen tot afhankelijke objecten met gedragingen en routines, die naar willekeur kunnen worden gemodelleerd. Meer recente ontwikkelings- en leerpsychologische inzichten geven ons echter een andere kijk op kinderen en de manier waarop ze leren: zij bezitten een aangeboren nieuwsgierigheid, een neiging om te onderzoeken en te leren, uitdagingen aan te gaan en grenzen te verleggen. Elk kind is pro-actief (zie ook Luc Stevens, 1997). Het ontwikkelt zichzelf en uit zichzelf en niet omdat het daarvoor materieel of sociaal beloond wordt. Beloningen zijn gemakkelijk op te vatten als uitingen van een gebrek aan vertrouwen in de mogelijkheden van kinderen: ze weerspiegelen de veronderstelling dat zij niet zelf in staat zijn (of willen zijn) zich te ontwikkelen en dat ze het zonder onze beïnvloeding en controle niet redden. Deze veronderstelling werkt gebrek aan zelfsturing en eigen verantwoordelijkheid in de hand. Zij maakt dat kinderen afhankelijk worden van de volwassenen die hen belonen. En dat kan in de opvoeding nooit de bedoeling zijn.

Met de vaak gehoorde stelling dat je terughoudend moet zijn met materiele beloningen maar dat sociale versterkers (complimenten, positieve aandacht) juist goed zijn voor het kind, rekent Kohn op overtuigende wijze af. Immers, zo vraagt hij zich af, moet je niet elk kind onvoorwaardelijk warmte, liefde en positieve aandacht geven. Moet er niet naar streven dat elk kind zich competent en veilig voelt, ongeacht zijn inzet of motivatie. Het probleem zit hem niet in de aandacht of het compliment maar in het feit dat je aan 'liefde' voor het kind condities stelt. Belonen en straffen werken machtsongelijkheid in de hand en houden die in stand. Natuurlijk zullen opvoeders argumenteren dat ze belonen en straffen met het oog op het welzijn van kinderen. Maar zij zouden zich de volgende gewetensvraag kunnen stellen: *'Who really benefits when a child quiets down and sits still?'* Wie profiteert het meest? Het kind? Zichzelf? Het bestaande schoolsysteem?

Praktische bezwaren

Beloningen kunnen gewenst gedrag weliswaar bevorderen, maar hun werking is meestal van korte duur. De strategie lijkt aantrekkelijk omdat zij op de korte termijn effectief is en zonder veel al te veel moeite kan worden toegepast. Maar vaak 'vervallen' mensen in oude routines als beloningen na verloop van tijd uitblijven. Eenmaal ermee begonnen, moet je het geven van reinforcements vol blijven houden. Kohn geeft een indrukwekkende reeks voorbeelden van onderzoek waaruit blijkt dat de motivatie van kinderen voor activiteiten, waarvoor ze aanvankelijk werden beloond, afneemt tot onder 'base line'-niveau, wanneer vervolgens geen beloningen meer worden gegeven. Met onderzoeksresultaten, maar ook met een prachtige anekdote (The Old Man's Plan^a) maakt Kohn aannemelijk dat de meest effectieve strategie om de intrinsieke motivatie voor bepaalde gedragingen te ondermijnen is: individuen eerst afhankelijk maken door hen voor dit gedrag te belonen en vervolgens het belonen staken.

Door te belonen wordt de (intrinsiek) motiverende activiteit van doel op zich een middel om iets anders te bereiken. En in de regel geldt dat, wat mensen beschouwen als een middel om iets anders te bereiken, door hen als minder aantrekkelijk wordt gezien dan het doel dat ze nastreven. Beloningen bevatten een verborgen boodschap: deze activiteit is het niet waard om zomaar te doen. Alleen een beloning rechtvaardigt de verlangde inspanning.

Er is nog een reden waarom beloningen een negatieve uitwerking hebben op de intrinsieke motivatie. Beloningen kunnen worden ervaren als een vorm van controle, ook al worden ze nog zo begeerd. De mate waarin we een omgeving als controlerend ervaren blijkt een buitengewoon krachtige voorspeller van desinteresse te zijn. Mensen willen zelf greep hebben op hun omgeving. Ze hebben de neiging situaties, waarin hun autonomie wordt bedreigd, te vermijden dan wel te ontvluchten.

Niet alleen hebben beloningen een negatieve uitwerking op de intrinsieke motivatie van leerlingen. Ook onbedoelde effecten op prestaties dwingen tot voorzichtigheid. Kohn laat zien dat het niet verkrijgen van een beloning gevoelens van frustratie en stress bij kinderen kan oproepen. In nieuwe taaksituaties leggen deze gevoelens beslag op de informatieverwerkingscapaciteit, die zij voor het oplossen van het probleem of het uitvoeren van de activiteit beschikbaar hebben. Op deze wijze worden de kansen op succesvol leren verkleind. Beloningen blijken met name contraproductief in open leersituaties, situaties die om creativiteit en vindingrijkheid vragen. In die situaties voor inzet belonen, zal de kans op falen groter maken, omdat leerlingen zich meer op de beloning en minder op de activiteit zelf zullen concentreren. Leerlingen leren de activiteit beschouwen als *'...something that stands between you and the reward.'* In dat verband lijkt het aannemelijk dat beloningen ontmoedigen risico's te nemen bij het leren en zelf onderzoeken. Ze moedigen leerlingen niet aan tot experimenteren en uitproberen, omdat zij daarmee zelf het verkrijgen van de beloning onzeker zouden maken. In plaats daarvan kiezen ze de veilige weg en vallen terug op werkwijzen die in het verleden effectief bleken. Kohn vat het als volgt kernachtig samen: *'Do rewards motivate people. Absolutely, they motivate people to get rewards.'* Beloningen gaan voorbij aan de achterliggende redenen voor gedrag en presteren; ze verminderen de kritische reflectie en leiden niet tot meer inzicht in de wijze waarop geleerd wordt en problemen worden opgelost. Anders geformuleerd, ze dragen niet bij aan de ontwikkeling van het meta-cognitieve bewustzijn.

Kohn besteedt ook aandacht aan de effecten op de kwaliteit van de interactie tussen leraren en leerlingen en tussen leerlingen onderling. Ook in dat opzicht blijken beloningen niet zonder risico. Ze stimuleren leerlingen niet tot samenwerking en gemeenschapszin. Sterker, ze verstoren relaties, ook als ze aan groepen worden gegeven. Onderlinge competitie en schaarsheid van beloningen hebben desastreuze effecten op de saamhorigheid van kinderen en het sociale klimaat in een groep. Ze werken vijandigheid en jaloezie in de hand. Voor veel kinderen werkt de stress die met onderlinge wedijver samengaat, prestatieverlagend.

Tenslotte zijn er nog de risico's voor de relatie tussen leerlingen en leraar. Naarmate leraren zich meer bedienen van beloningen, bestendigen zij de machtsongelijkheid die er bestaat tussen hen en hun leerlingen. Kinderen worden voor het verkrijgen van beloningen afhankelijk van hun leraren. Afhankelijkheid roept een tendentie tot sociaal wenselijk gedrag op. Kinderen zullen in het bijzijn van hun leraar dat gedrag vertonen dat de kansen op het verkrijgen van een beloning vergroot. Een actieve, gemotiveerde leerhouding is evenwel moeilijk denkbaar zonder een gevoel van veiligheid. Zonder een pedagogisch klimaat, waarin leerlingen op zichzelf en hun leraren kunnen vertrouwen, waarin ze onderzoekend mogen leren en niet op hun fouten worden afgerekend.

Maar wat dan?

Over leren en onderwijs denken we nu anders dan -pakweg- veertig jaar geleden. Spraken we voorheen eenzijdig in termen van overdracht, memoriseren, en reproductie van kennis en vaardigheden, momenteel zien we dat het denken (met name onder invloed van de constructivistische leertheorieën) sterk aan het veranderen is.

Leren wordt niet voorgesteld als 'passief' kennis opnemen, maar als een proces waarin de leerling een actieve en initiatiefrijke rol speelt. Leerlingen proberen de wereld om hen heen te begrijpen door nieuwe ervaringen in verband te brengen met datgene wat ze al begrijpen. Zij construeren en reconstrueren betekenissen op basis van persoonlijke ervaringen. In interactie met hun omgeving en met anderen bouwen ze aan kennis, vaardigheden en inzichten. Leren is onderzoeken, experimenteren en ontdekken. Leren is uitproberen, de informatie die 'fouten' bieden, gebruiken om verder te komen. Leren is een attitude voor het leven.

Kohn voelt zich in deze traditie thuis. Hij stelt zich op het standpunt dat het de taak van de leraar is een leeromgeving te creëren die kinderen uitdaagt, fascineert en stimuleert tot actieve betrokkenheid. Deze opvatting werkt hij globaal uit in drie aspecten (Drie 'C's': Collaboration, Content en Choise):

- Actief leren veronderstelt **communicatie** en uitwisseling van kennis. Leerlingen werken samen en leren van elkaar. Ze 'onderhandelen over betekenissen'. Ze discussiëren, luisteren naar elkaar, benutten elkaars sterke kanten, wisselen argumenten en standpunten uit en genereren gezamenlijk nieuwe kennis en inzichten. Leren is bij uitstek een interactief proces waarin samenwerking de plaats van wedijver inneemt.
- Actief leren vraagt om betekenisvolle en authentieke **contexten** in plaats van taken waarin versnipperde blokjes informatie worden aangeboden of losstaande vaardigheden worden geoefend.
- Actief leren veronderstelt een leeromgeving waarin kinderen zelf mogen kiezen, denken en beslissen, waarin ze **autonomie** in plaats van controle ervaren. Een leeromgeving waarin kinderen gelegenheid hebben hun eigen leerprocessen te regisseren.

Wat Kohn hier voorstelt, doet mij sterk denken aan Friedrich Copei's boek 'Der fruchtbare Moment im Bildungsprozess' uit 1930 (!) In dit boek geeft Copei een beschrijving van wat we het proces van intrinsieke motivatie zouden kunnen noemen. Ik verwijs naar deze publicatie omdat die op een andere manier duidelijk maakt wat Kohn op het oog heeft.

Volgens Copei zit 'het wonder van de pedagogie' (let op zijn woordkeuze) niet aan het eind van het onderwijsleerproces, waarin kennisoverdracht uiteindelijk tot begrip en inzicht leidt, maar -en dat is fundamenteel- aan het begin. Leren begint bij de verwondering, de nieuwsgierigheid van de leerling: iets dat door hem/haar voor vanzelfsprekend werd aangenomen, blijkt bij nader inzien vragen en onzekerheid op te roepen. Verwondering uit zich in een vragende houding, een gerichtheid op het verwerven van inzicht en het actief construeren van kennis rondom een bepaald probleem of thema. Vragen leiden tot zoeken, onderzoeken, uitproberen en experimenteren. Copei stelt dat het hier niet om een louter cognitief proces gaat: het zoeken roept spanning op. Deze spanning wordt ontladen op het moment dat het inzicht doorbreekt. Copei noemt dat het vruchtbare moment. Op grond van nieuw verworven inzichten worden vervolgens bestaande mentale schema's gereorganiseerd. De opgebouwde spanning wordt gaandeweg afgebroken totdat de verwondering opnieuw wordt gewekt en het proces van voor af aan afbegint.

De motivationele processen die Copei beschrijft zien we bij kinderen wanneer ze door een bepaald vraagstuk of thema worden gegrepen. Zij willen er alles van weten, sterker zij móeten er alles van weten: het probleem neemt hen volledig in beslag. Onderwijs is: het vruchtbare moment voorbereiden, spanning oproepen, verwondering wekken, uitdagen. Onderwijs is een dialogisch proces dat geduld vraagt. Leerprocessen zijn niet gebaat bij een preoccupatie met 'het goede antwoord' maar winnen aan kwaliteit naarmate je in staat bent fouten '...als Umwege zur Wahrheit gelten zu lassen'.

In 'Der fruchtbare Moment' geeft Copei een verrassend herkenbare en eigentijdse beschrijving van het leerproces: leren doe je samen (in dialoog), leren is door overleggen, onderzoeken en uitwisselen van ervaringen samen construeren van kennis en betekenissen. Leren is een cognitief proces (reorganisatie van mentale schema's), maar is ook emotie: verwondering, spanning, twijfel, betrokkenheid. Wat Copei beschrijft, is de 'intrinsieke motivatie' waarover motivatiepsychologen als Edward Deci en Marc Lepper (en met hen Alfie Kohn) het hebben: de motivatie die inherent is aan een activiteit die als betekenisvol wordt ervaren. Precies hierin ziet Kohn een alternatief voor het extrinsiek motiveren van kinderen.

Tot slot

'Punished by rewards' is een lezenswaardig boek, dat veel stof voor kritische bezinning oplevert. Kohn schetst een somber beeld. In veel scholen vertoont het pedagogisch regime nog overduidelijk kenmerken van het behaviorisme, hoewel de morele en praktische bezwaren genoegzaam bekend zijn. Dit verschijnsel lijkt samen te hangen met de voorkeur van veel leraren voor onmiddellijk praktisch handelen en hun relatieve afkeer van theorie en reflectie. Kohn wekt soms de indruk in zijn analyses door te slaan, maar wellicht liggen daar culturele kenmerken aan ten grondslag: *'We are a nation that prefers acting to thinking, and practice to theory.'*... *'A nation of busy entrepreneurs has no time for figuring out the source of a problem; much more compatible with the American spirit is a simple declaration that would seem to assure results: 'Do this and you'll get that.'* Dat neemt niet weg dat zijn argumenten krachtig zijn en in menig opzicht ook naar de Nederlandse context gegeneraliseerd kunnen worden. Ook in ons land zien leraren zichzelf eerder als doeners dan als denkers. Ook in ons onderwijs wordt nog steeds veelvuldig beloond naar inzet en prestaties.

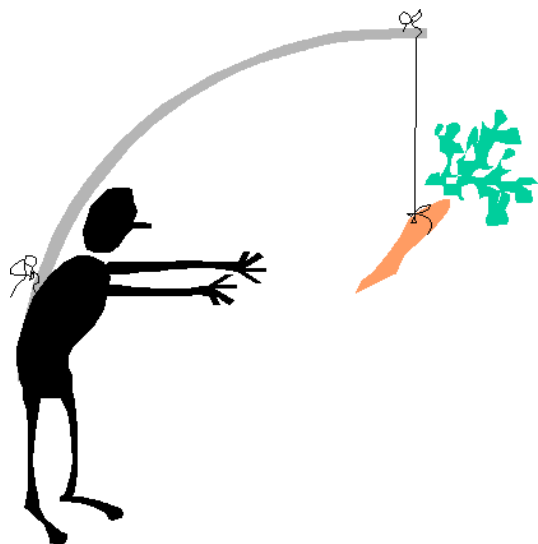
Voor wie dat wil zien is Kohn's oplossing een fundamentele: ons traditionele onderwijs-systeem is aan hervorming toe. Oppervlakkige ingrepen om de nadelige effecten van beloningen te verminderen (de auteur bespreekt ze ook) zullen uiteindelijk ontoereikend zijn. De hervorming die hij voorstaat betreft zowel het systeem waarin kinderen voor hun inspanningen en resultaten worden beloond, als het curriculum en de interactie tussen leraren en leerlingen en leerlingen onderling. Maar de belangrijkste en meest fundamentele is lijkt mij de toekenning van meer autonomie aan de leerling. Niet het curriculum maar de leerling centraal. De leerling moet zichzelf kunnen ervaren als een volwaardige partner en moet zijn eigen leeromgeving kunnen regisseren. Deze conclusie zet de bestaande verhoudingen op zijn kop, maar is onvermijdelijk, willen we bereiken dat leerlingen zich eigenaar voelen van het leerproces^b).

The old man plan

In 'The old mans plan' wordt een oude man dagelijks lastig gevallen door enkele jongens. Ze schelden hem uit en roepen hem de meest verschrikkelijke verwensingen naar het hoofd. Op een dag besluit de man de jongens op te wachten. Hij belooft hen een dollar als ze morgen weer komen om hem uit te schelden. De jongens vinden het vreemd, maar ze doen het en krijgen prompt van de oude man als beloning elk een dollar. Opnieuw vraagt de oude man de jongens de volgende dag weer terug te komen. Hij is arm, dus hij kan ze niet een hele dollar betalen, maar slechts een halve. De jongens komen de volgende dag terug, schelden de oude man uit en krijgen, zoals beloofd, elk een halve dollar. De oude man vraagt weer of de jongens de volgende dag terug willen komen. Omdat hij geen geld meer heeft, vraagt hij hen of ze het voor niets willen doen. De jongens kijken elkaar aan en schudden het hoofd. Ze zouden wel gek zijn om nu voor niets de oude man uit te komen schelden.

Jos Castelijns, CPS

Verschenen in: Mensenkinderen,

Als complimentenjunkies geen complimentenshot krijgen

Een tijd terug schreef een Volkskrant-vader dat het hem soms moeite kostte kliebertekeningen van zijn jonge kinderen uitbundig te prijzen. In plaats van 'wat mooi!' had hij de neiging te zeggen: 'ja, typisch een tekening van een kind'. Zelf heb ik daar geen last van. Royaal complimenteren gaat mij makkelijk af. Elk schilderwerk met klodders van mijn dochter van drieën-half vind ik Heel Mooi. Elke kleurplaat die binnen de lijntjes wordt voltooid, leidt bij mij tot de uitroep 'wat is dat kindje toch knap!'. Elk nummerbord waarop letters worden herkend is goed voor de vreugdekreet 'slim kindje!'. De applausmachine komt daar nog bij. Voor dansjes op K3-parels als Handjes draaien en Lollypopland klap ik doorgaans uitbundig. Toen ik het een keer vergat, keek mijn dochter mij streng aan en maande mij met de handjes in de lucht tot applaus, op dezelfde wijze als Partijleiders dat deden tijdens acht uur durende speeches waarin de zaal was ingekakt: klappen jullie!

Complimenteren gaat vanzelf, het is leuk om te doen en het is goed voor een kind. Bijna iedereen doet het. Volgens een onderzoek van Columbia University is een ruime meerderheid van de westerse ouders van nu idolaat van de eigen kinderen. 85 procent van de ouders in de VS prijst hun kinderen vroeg, veel en vaak, in en rondom New York is dat bijna honderd procent. Complimenten geef je een kind nooit te veel, weet iedereen sinds de bestseller *The Psychology of Self-Esteem* van Nathaniel Branden uit 1969.

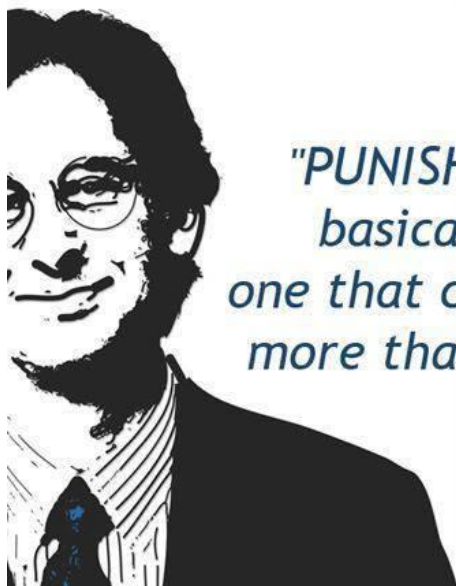
Helaas zijn er tegenwoordig veel psychologen die beweren dat al dat complimenteren helemaal niet zo goed is. Een reeks van hun onderzoeken behandelen Po Bronson en Ashley Merryman in *Ouders opgelet! Conclusie: kinderen kunnen wel degelijk te veel lof krijgen. Hoge doses maken van kinderen 'complimentenjunkies'. Een overdosis ondermijnt hun vermogen om te gaan met frustratie. Een gevolg kan zijn dat ze lastige opgaven gaan mijden in plaats van er de tanden in te zetten. Een activiteit wordt onaantrekkelijk als een complimentenshot kan uitblijven. Je ziet dat al bij hardlopmuizen. In een onderzoek werden sommige muizen overdadig beloond als ze de finish haalden en andere karig. De royaal beloonde muizen ontwikkelden nauwelijks doorzettingsvermogen. Een ander onderzoek vond plaats met echte kinderen. Amerikaanse en Chinese 10-jarigen werden onderworpen aan een veel te moeilijke IQ-test. Voor de pauze presteerden ze even beroerd, na de pauze presteerden de Chinese kinderen aanmerkelijk beter. In de pauze hadden de kinderen hun moeders ontmoet. Via een verborgen camera gluurden de onderzoekers mee. Wat ontdekten ze: voor de Amerikaanse moeders waren de slechte testresultaten als onderwerp taboe. Ze verzekerden hun kinderen dat ze wonderfuller waren. De Chinese moeders spraken hun kinderen wel aan op resultaten, doorgaans vriendelijk. Moraal: lof mag wel, maar met mate en nooit gratis.*

Po Bronson heeft zichzelf inmiddels aan het trainen complimenten te doseren. Hij biecht op dat dit karige en uitgekleden bestaan hem tot nog toe aanmerkelijk zwaarder valt dan zijn 5-jarige zoon. Zelf heb ik de afgelopen dagen nog nauwelijks vorderingen geboekt.

*Po Bronson & Ashley Merryman: Ouders opgelet!
Baanbrekende inzichten over opvoeden.*

Interview met Alfie Kohn: Stop met straffen en belonen

"PUNISHMENT and REWARD proceed from basically the same psychological model, one that conceives of motivation as nothing more than the MANIPULATION of BEHAVIOR."
-Alfie Kohn

De meeste ouders houden onvoorwaardelijk van hun kind, maar onvoorwaardelijk opvoeden is andere koek - stelt de Amerikaanse denker Alfie Kohn. Zijn baanbrekende ideeën over opvoeden winnen ook in Nederland terrein.

'Als jij je bordje leegeet, krijg je een toetje.' Je kind negeren tijdens een driftbui, of op de gang zetten als hij zijn zusje slaat. Maar ook: een compliment geven als hij rustig aan het tekenen is, of een ijsje geven als hij niet gehuild heeft tijdens zwemles. Volgens Alfie Kohn zijn het allemaal voorbeelden van hoe ouders de liefde voor hun kinderen tot 'handelswaar' maken. Met straffen en belonen, stelt Kohn, leren we onze kinderen dat onze liefde niet vanzelfsprekend is, dat ze er eerst iets voor moeten doen dat ons pleziert of indruk maakt.

Kohn schreef twaalf boeken en tientallen artikelen en essays over onderwijs en opvoeding en geldt in eigen land als autoriteit. Zijn bekendste boek, *Unconditional Parenting*, stamt uit 2005. Daarin ontvouwt hij het concept van onvoorwaardelijk ouderschap: een radicaal andere manier van omgaan met kinderen, waarbij de nadruk niet ligt op wat je kind doet, maar op wie hij is. Neem bijvoorbeeld de time-out. We hopen natuurlijk dat ons kind van zijn straf leert en in het vervolg twee keer nadenkt voordat hij een mep uitdeelt. Maar volgens Kohn zit dat jochie op de trap niet te denken aan het leed dat hij zijn zusje aandeed, maar vooral aan zichzelf en hoe boos hij is op zijn ouders en zijn zus. Het kind focust op het leed dat hém is aangedaan, terwijl je juist wilt dat je kind leert rekening te houden met het leed dat hij een ander aandoet.

Volgens Kohn lost een straf op de lange termijn niets op, omdat je niet aan de relatie met je kind werkt als hij op het strafstoeltje zit. Bovendien kom je er door het gedrag te bestraffen niet achter welke emotie er achter het gedrag schuilgaat. Is je kind bijvoorbeeld moe, heeft hij behoefte aan privacy, wil hij aandacht en probeert hij dat via agressief gedrag te krijgen? Er kunnen honderd verschillende redenen zijn voor gedrag dat wij niet prettig vinden, dus consequent met straf reageren is eigenlijk onlogisch. Door met je kind te praten, zijn emoties serieus te nemen en samen een oplossing te zoeken, leert je kind rekening te houden met anderen doordat jij als ouder ook rekening met hem houdt.

In Amerika heeft Kohn een grote schare fans en ook in Nederland overtuigt hij steeds meer ouders met zijn opvoedfilosofie. Twee lezingen die hij half november in De Rode Hoed in Amsterdam gaf, de eerste in Nederland, waren in mum van tijd uitverkocht. We spreken Alfie Kohn via Skype, als hij in zijn woonplaats Boston net aan de dag begonnen is.

Volgens onderzoek van Unicef zijn Nederlandse kinderen de gelukkigste van de wereld. Wat kunnen wij nog leren van onvoorwaardelijk ouderschap?

Kohn: 'De meeste ouders voeden hun kinderen voorwaardelijk op, dat zal in Nederland niet anders zijn. Dus is er nog een wereld te winnen, los van wat zo'n ranglijstje zegt. Je kunt als ouder altijd groeien, zelfs als je het al heel goed doet. Velen van ons worstelen ermee om de dagelijkse dingen van kinderen gedaan te krijgen. Gewoon, ze aangekleed op de fiets naar school en 's avonds met een maag vol gezonde groente in bed krijgen. In de drukte en stress zijn we geneigd terug te vallen op middelen als chantage of dreigen met straf. Maar die ondermijnen de relatie die we met onze kinderen willen en de wensen die we voor hun toekomst hebben. Want als je het ouders vraagt, zeggen ze overal ter wereld hetzelfde: we willen dat onze kinderen later gelukkige, morele, empathische mensen zijn. Dat ze opgroeien tot onafhankelijke, kritische denkers. En dat bereik je dus niet door ze te leren gehoorzamen, dat bereik je door ze te laten oefenen met sociaal gedrag. Waar anders dan in het gezin moeten ze leren om conflicten op te lossen, rekening te houden met anderen, hun eigen gevoelens te verwoorden?'

We willen geen autoritaire ouder zijn, maar aan een laissez-faire opvoeding zitten ook veel haken en ogen. Is het niet gewoon gezond verstand om ergens in het midden te gaan zitten?

'Dat is een vals dilemma: of je bent een laat-maar-waaien-ouder of je bent superstreng. Ik stel een derde perspectief voor, eentje van grote betrokkenheid bij je kinderen, waar ouders en kinderen samenwerken, in plaats van dat ouders kinderen steeds goed gedrag proberen af te dwingen. Ik zie wel dat zo'n zogeheten autoritatieve opvoedstijl tegenwoordig in zwang is. Belonen en prijzen lijken op het oog vriendelijkere methodes, maar het zijn variaties van hetzelfde. We proberen met trucjes het gedrag van onze kinderen te manipuleren. Straffen en belonen werken heel goed, maar alleen tot je kind niet meer bang of afhankelijk van je is. Dan sta je als ouder met lege handen en is je relatie beschadigd. Het enige wat ze op de lange termijn leren, is dat degene met macht bepaalt hoe dingen gaan.'

Een kind krijgt toch juist zelfvertrouwen als het complimentjes krijgt?

'Uit een overweldigende hoeveelheid onderzoek blijkt dat complimenten de motivatie van kinderen juist ondermijnt. Ja, het motiveert ze om meer beloningen te willen krijgen, maar dat gaat ten koste van de echte interesse in wat ze doen. Er is nog een probleem: beloningen, net als complimenten, ondergraven het zelfvertrouwen van kinderen. Een gezond zelfvertrouwen betekent dat kinderen, zelfs als ze iets fout doen, weten dat ze een goed mens zijn. Hoe meer we kinderen prijzen om hun gedrag, hoe minder dat het geval is.'

Als wij geen consequenties verbinden aan het gedrag van onze kinderen, betekent dat dan dat er geen grenzen zijn?

'Het is een grote misvatting dat ik pleit voor een grenzeloze opvoeding waarin ouders kinderen als hun gelijke behandelen. Alleen zet ik wél vraagtekens bij wat de meeste mensen als "grenzen" zien. Kinderen doen soms dingen die we vervelend vinden en dan is het makkelijk om te zeggen dat we ze moeten begrenzen. Daarmee rechtvaardigen we het gebruik van macht, we dwingen ze om zich aan ons aan te passen. Als kinderen ons uittesten is het vaak omdat ze zich, onbewust, afvragen: als ik iets verkeerd doe, houd je dan nog steeds van me? Door te straffen gooien we de deur dicht en bevestigen we hun grootste angst: dat ze onze liefde kunnen verliezen.'

Het blijkt voor veel ouders best lastig om uw ideeën ook daadwerkelijk in de praktijk te brengen. Hoe komt dat, denkt u?

'Allereerst omdat we, als maatschappij, het ouderschap vaak zien als het bewaken van grenzen, consequent zijn en niet je kinderen te veel verwennen. Er ligt emotionele druk op ouders om streng te zijn. Hoe banger wij zijn om voor slappe ouder uitgemaakt te worden, des te meer zijn we geneigd onze kinderen in bedwang te houden met straffen en belonen. En hoe moeilijker het voor ons is om echt met onze kinderen samen te werken in plaats van ze iets op te leggen. Daarnaast is het lastig om

onvoorwaardelijk met je kind om te gaan als je zelf voorwaardelijk bent opgevoed. Het vergt moed om naar jezelf te durven kijken en na te denken over je eigen handelen.'

Sommige dingen moeten nu eenmaal, of een kind nu wil of niet. Hoe krijg je een kind op een onvoorwaardelijke manier in de mee-stand?

'Ik begin met ouders te vragen om hun verzoek eens onder de loep te nemen. Misschien ligt het probleem niet bij het kind, maar bij wat jij van hem eist. Is het gemakzucht, zijn we overbezorgd, past ons verzoek wel bij de leeftijd van ons kind? Zo kun je je afvragen of het redelijk is om van een 4-jarige te verwachten uren stil aan tafel te blijven zitten, of van een 10-jarige dat ze haar kamer opruimt. Want waarom zou de enige plek in de wereld die van jouw dochter is, aan jouw standaard moeten voldoen?

Maar goed, er zijn natuurlijk gevallen dat een kind wel iets "moet". In dat geval is het belangrijk om kinderen, afhankelijk van hun leeftijd, erbij te betrekken. Het is echt nooit nodig om je kind te straffen. Als iets echt moet, dan kun je op z'n minst samen overleggen over h  e je iets gaat doen. Dat geeft je kind een gevoel van autonomie, van controle over zijn eigen leven. Het paradoxale is: hoe minder we krampachtig vasthouden aan gehoorzaamheid en hoe meer we onze kinderen met vertrouwen en respect behandelen, hoe eerder zij geneigd zijn ons het voordeel van de twijfel te geven als we een keertje zeggen dat iets moet. Een uitleg erbij geven, is dan wel zo beleefd.'

Tot slot: wat kunnen ouders doen om het zichzelf wat makkelijker te maken?

'Ouderschap is moeilijk zonder de steun van anderen. Zoek dus gelijkgestemden met wie je kunt praten en samen zijn. En als je kinderen oud genoeg zijn, praat dan met ze over hoe je kunt samenwerken om een gelukkig gezin te zijn waarin je niet hoeft te knokken voor een dosis liefde.'

"Je mag eigenlijk pas straffen, als de leerling je vertrouwt"

Prof. Dr. L. Stevens

Hoe houdt de school haar leerlingen betrokken bij hun ontwikkelingstaken?

Uitgangspunt is dat het niet anders is dan thuis gebeurt of op het werk; wil dit succesvol verlopen. Door de erkenning van de intrinsieke behoefte om je te ontwikkelen of erkenning van de 3 basale motivaties en daarmee erkenning dat ieder van ons zich zowel wil als kan ontwikkelen.

Wij willen verder, wij kunnen verder (**competentiestreven**), wij willen dit zelf (**autonomiestreven**, niemand kan ons plaatsvervangend ontwikkelen) en wij oriënteren ons daarbij spontaan op de belangrijkste steunbron die wij kennen: de ander (**relatiestreven**).

Relatie en niet de kennisoverdracht

Het gaat om de relatie die je opbouwt met de leerlingen en niet zozeer om de overdracht van kennis. De relatiedimensie is van fundamenteeler belang voor de ontwikkeling dan de kennis en vaardigheidsdimensie. Het behoeft geen betoog dat ik hecht aan kennis en aan vaardigheden, maar 'fouten' van leraren op deze dimensie zijn in hun consequenties minder desastreus dan 'fouten' in de relatie met een kind.

Regie

Leraren hebben de neiging om van de leerling de regie over zijn ontwikkeling over te nemen, de regie moet in handen van de leerling blijven, geen externe sturing en controle na sturing maar controle door de leerling zelf.

Door de leerling zichzelf te laten ervaren als een krachtige actor, lijkt mij het antwoord, als een succesvolle regisseur van zijn eigen ontwikkeling. Dit vraagt dat men zijn leerling laat 'voorgaan', niet teveel actie onderneemt, maar wel beschikbaar is met de goede apparatuur, zogezegd. Voor leraren roept dit spanning op. Het curriculum moet immers af en zij moeten daarvoor zorgen. Tegen deze achtergrond is het buitengewoon moeilijk om niet direct in te grijpen: het nog eens uit te leggen, een voorbeeld te geven, aan de tijd te herinneren, te vermanen om bij het werk te blijven. Kortom: om de regie over de ontwikkeling van de leerling over te nemen.

Zelfstandigheid

Leraren zien weliswaar graag zelfstandige leerlingen, maar de vraag is wat zij hierbij veronderstellen. Een korte denkpauze maakt duidelijk dat 'zelfstandigheid' voor leraren vermoedelijk vooral verwijst naar het alleen kunnen werken aan een taak voor een bepaalde duur en zonder anderen te storen. Dit wil zeggen onafhankelijk van de controle van je leraar je werk kunnen doen. Maar dit betekent nog niet dat leerlingen veel autonomie gegund is.

Autonomie verwijst naar het hebben van keuzes en de mogelijkheid om jezelf te reguleren in de zin van initiatief nemen, tijd en ruimte voor je werk managen en zelfevaluatie.

Zwakke leerlingen

Overigens doet zich nog een paradox voor. Het is op grond van onderzoek zeer aannemelijk dat de zogenaamde goede leerlingen wél een zekere mate van autonomie wordt gegeven. Zij blijken meer vrijheden te krijgen dan de zogeheten zwakke leerlingen. Deze laatste worden sterker door de leraar gecontroleerd, terwijl juist zij op hun motivatie zijn aangewezen. Het is de motivatie waar de prestaties in de eerste plaats van moeten komen, niet van controle.

Motivatie in: - autonomie
- competentie
- relatie

Reflectie

Hoe reflectief kinderen kunnen zijn ten Interviews met hen valt op te maken van hun eigen mogelijkheden Anders dan in de Piagetiaanse theorie wordt verondersteld, zijn zij al heel vroeg metacognitief actief. Een zes of zevenjarige legt je in weinig woorden uit waar precies zij de instructie van de leraar niet meer kon volgen en hoe haar dat hindert. Niet mee kunnen komen hindert. Ze legt je ook uit dat ze heeft gezien hoe andere kinderen de leraar wel konden volgen en hoe ze zich door hen wil laten helpen. Maar dat mag niet. Wat ik wil zeggen is, dat kinderen redelijk scherp en vooral tijdig kunnen signaleren en verwoorden dat het onderwijsproces niet verloopt zoals zij dat zelf willen en dat ze hier iets aan willen doen. Wat een kans voor een leraar, denk ik dan. De leerling waarover ik spreek, een leerling die moeite heeft om het tempo bij te houden, voelt zich verantwoordelijk voor haar eigen leerproces en wil geen tijd verliezen. Zij wil verder. Met andere woorden: als je leerlingen de gelegenheid geeft om je dat te vertellen, kun je weten dat ze zich verantwoordelijk voelen en tamelijk nauwkeurig weten waar zij mee bezig zijn en exact weten wanneer ze zagezegd nergens mee bezig zijn. Waarom geven we deze leerlingen niet de verantwoordelijkheid die hen toekomt?

Oog voor diversiteit

Men kan ontwikkeling niet programmeren, zoals getracht wordt met steeds verfijnder didactische aanwijzingen. Het is zinvoller om leerlingen al vroeg uit te dagen om een *reflectief gesprek* te voeren over de uitvoering van hun schooltaken. Dan weet de leraar tenminste waar deze mee bezig is. Dit veronderstelt dat leraren met leerlingen kunnen praten. Dit betekent het vermijden van oordelen en beoordelingen. Het gaat om het leerproces, niet om het resultaat. Dit komt vanzelf indien het leer_ of oplossingsproces ongestoord kan verlopen. Goed onderwijs begint niet achteraan, bij de resultaten, maar vooraan bij het oproepen van leerprocessen. En, hoe moeilijk ook te accepteren voor wie klassikaal werkt met alle neuzen dezelfde kant op, deze leerprocessen verlopen individueel verschillend. Het antwoord hierop is niet individueel onderwijs, dat is niet nodig, maar wel een alerte en zelfverantwoordelijke leerling die zijn leraar kan vertellen wat de leraar moet weten, wil hij kunnen helpen. Leerlingen Ieren in deze zin actief te zijn, voor de leraar beschikbaar te zijn als informatiebron over de eigen ontwikkeling.

Vragen stellen

Geen ontwikkeling is gediend met vragen die niet kunnen worden beantwoord. Niet zozeer omdat het per definitie vruchteloze vragen zijn (er komt geen antwoord), maar omdat het de intrinsieke motivatie schaadt of het vertrouwen in de eigen ontwikkeling.

Het is een bijzonder kind, en dat is het.

Positief opvoeden moesten we toch? Onze kinderen overladen met complimenten?

Vergeet het maar. Ze worden er kleine narcistjes van.

Franciska Kramer, Volkskrant 2015

Toen ik laatst met de leerkracht van mijn zoontje een tienminutengesprek voerde, hoorde ik mezelf zeggen: 'Hij is écht heel bijzonder'. waarna ik hem uitvoerig vertelde over de speciale kwaliteiten van mijn eerstgeborene en welke aanpak hij nodig had om de Citoscores hoog te houden. Opeens zag ik mezelf door de ogen van de meester. 'Daar heb je er weer zo een. Zo'n moeder die denkt dat haar kind geweldig is.'

Vrijwel iedere ouder vindt zijn of haar kind bijzonder, aldus recent onderzoek van ontwikkelingspsycholoog Eddie Brummelman, die promoveerde aan de Universiteit Utrecht. En dat wordt een probleem als de kinderen zelf ook gaan geloven dat ze geweldig zijn. Kinderen die door hun ouders worden overladen met complimenten, ontwikkelen vaak narcistische trekken, met alle onaangename gevolgen van dien. Narcistische kinderen kunnen niet tegen kritiek, vertonen agressief gedrag als ze gekrenkt worden en vallen ten prooi aan een verlamdend gevoel van schaamte als ze 'afgaan'. Het worden vaak ook onaangename volwassenen. Er is bovendien een correlatie met verslaving, depressie en angststoornissen. Nog meer slecht nieuws: het zijn er steeds meer. Uit een meta-analyse over alle studies naar narcisme die tussen 1979 en 2006 zijn gedaan onder Amerikaanse studenten, blijkt: hoe recenter de studie, hoe hoger de score op de Narcissistic Personality Inventory, de vragenlijst waarmee narcistische kenmerken worden gemeten. Per vraag kozen respondenten steeds de zin die het beste bij ze past. Eén zin duidt op narcisme, bijvoorbeeld: 'Ik sta graag in het middelpunt van de belangstelling.' De andere niet, bijvoorbeeld: 'Ik val liever niet op'. Het gemiddeld aantal gekozen zinnen die op (trekken van) narcisme kunnen wijzen, lag in de laatste studies liefst 30 procent hoger dan tot 1982. Hoe dat mogelijk is? Onder meer dus doordat we onze kinderen te veel prijzen, blijkt uit Brummelmans onderzoek. Gedragswetenschapper en universitair hoofddocent Johan Karremans van de Radboud Universiteit Nijmegen vindt het onderzoek 'zeer interessant'. 'Het onderzoek dat Brummelmans groep heeft afgerond, laat goed zien wat de consequenties kunnen zijn van al dat overwaarderen.' De resultaten sluiten bovendien aan bij onderzoek dat Karremans zelf onlangs afrondde. Daaruit blijkt dat als je een groep kinderen vertelt ze dat ze speciaal zijn, deze kinderen vervolgens eerder geneigd zijn wraak te nemen als ze het gevoel hebben dat hen onrecht is aangedaan. De kinderen die niet te horen hebben gekregen dat ze bijzonder zijn, vertonen een veel minder sterke wraakneiging. Karremans: 'Het lijkt mij waarschijnlijk dat een vergelijkbaar effect optreedt bij kinderen die steeds worden geprezen door hun ouders. Het worden er doorgaans geen leukere mensen op. Bovendien voorspelt een opgeblazen ego later weinig goeds voor het functioneren in een baan of een liefdesrelatie.' Karremans heeft wel bedenkingen bij hoe groot de rol van het prijzen werkelijk is. 'Misschien laten kinderen met meer dan gemiddeld narcistische trekken dezelfde scores zien zonder al die lofuitingen, omdat ouders hen al impliciet, duidelijk maken hoe geweldig ze zijn. Daarvoor is echter nieuw onderzoek nodig. Er is ieder geval een verband tussen prijzen en narcisme.'

'MIJN KIND VERDIENT HET'

Ontwikkelingspsycholoog Eddie Brummelman promoveerde onlangs aan de Universiteit Utrecht op het verband tussen overwaardering en narcisme bij kinderen. Hij ontwikkelde de Parental Overvaluation Scale (POS), waarin ouders stellingen krijgen voorgelegd als: 'Mijn kind verdient het om op een speciale manier te worden behandeld.'

In één onderzoek vinkten Amerikaanse ouders van kinderen tussen de 8 en 12 jaar op een lijst aan van welke historische gebeurtenissen hun kind volgens hen zeker kennis had. De lijst bevatte echter ook niet-bestaande gebeurtenissen. Overwaarderende ouders kruisten vaker de 'gebeurtenissen' aan die nooit hadden plaatsgevonden. Deze ouders bleken niet alleen hun kind een stuk vaker dan gemiddeld te prijzen, maar ook zelf hoog te scoren op narcistische trekken. Bij IQ-scores was het van hetzelfde laken een pak. Overwaarderende ouders bleken voorafgaand aan een IQ-test hun kind een hogere intelligentie toe te dichten dan diezelfde kinderen na de test bleken te hebben.

"Hij vertelde aan iedereen dan kan ik, ik ben heel slim voor mijn leeftijd"

Rotjoch

Het jongste zoontje van een vriendin is een slimmerik. En dat weet hij zelf helaas ook. Zijn moeder: 'We waren er in het begin nogal van onder de indruk. Hij praatte op zijn 2^e al in volzinnen, kende razendsnel alle kleuren en kon zelfs al in categorieën denken'. 'Dit is een plant, dit is een dier, dit is een ding.' Iedereen juichte, klapte en prees hem de hemel in. Hij straalde en vertelde aan iedereen die het wilde horen: dat kán ik, ik ben heel slim voor mijn leeftijd.' Toen ik op een avond met zijn moeder uit eten was, barstte ze uit: 'Eigenlijk is het af en toe een strontvervelend rotjoch.' Het arme kind, inmiddels 6, was zelf gaan geloven dat hij uitzonderlijk was en had de hele zomervakantie verpest door aan tafel continu in discussie te gaan met zijn oudere zus. Die zat in de klas 4 van het gymnasium en was daar uiteraard niet van gediend. Inmiddels wordt het mannetje aan alle kanten gecorrigeerd, maar niet alle ouders weten de boel op tijd recht te trekken. Vooral niet als die ouders zelf ook kenmerken vertonen van narcisme, iets wat volgens het onderzoek van Brummelman vaak het geval is bij narcistische kinderen. Logisch natuurlijk: als je jezelf geweldig vindt, is je kind dat natuurlijk ook. Hij of zij is toch voortgekomen uit jouw superieure genen? Ook voor je eigen imago is het wel zo fijn is als je kind het goed doet op school of het voetbalveld. Hoe kweek je een narcistisch kind? Door hem continu te laten weten hoe geweldig hij is.

You're great!

Het begint al met de namen: Tarzan-Lollipop is een heel bijzonder kind

Bij zo'n uniek exemplaar hoort ook een bijzondere voornaam. Brummelman turfde hoe vaak kindernamen voorkwamen in hetzelfde geboortjaar en wat bleek: ouders die hun kind overwaardeerden, gaven hun kind vaak een naam die op zijn minst niet doorsnee is te noemen. Denk aan het kroost van veel Hollywoodsterren: North West (van Kim Kardashian en Kanye West) en Apple, dochter van de consciously uncoupled Gwyneth Paltrow en Chris Martin. In Nederland kunnen we er ook wat van. Ouders die hun kind willen onderscheiden, noemen het Zinxten of Tarzan-Lollipop. Met de redelijk gangbare naam van mijn zoon heb ik het dus niet zo gek gedaan. Dat het kind al op zijn 3^e op tennisles werd gedropt, vind ik een wat beschamender feitje. Ik was ervan overtuigd dat hij over uitzonderlijk talent moest beschikken, aangezien hij iedereen die bij ons over de vloer kwam een vliegenmepper, paraplu of bezem in handen drukte met de dwingende boodschap: 'Tenne!' Tennissen wilde hij, de hele dag door. Inmiddels is hij 11 en kan hij best een bal over het net slaan, maar een Krajicek zal het nooit worden. Niet iedere ouder langs de tennislijn is op tijd ontvankelijk. Daar zit ze, de blonde übermoeder, terwijl eerst haar dochter, dan haar ene en vervolgens haar andere zoon les heeft. In keurig gesteven poloshirtjes en met blinkend witte tennisschoenen draven ze over het rode gravel. 'Goed zo IJsbrand! Je doet het echt geweldig!' Als de les is afgelopen en haar zoon naar de kant loopt, terwijl hij een hand door zijn haar haalt, hoor ik hem zeggen: 'Wéér alles gewonnen'. Zijn moeder: 'Je bent ook zo ontzettend goed, schat'.

Ouderlijke warmte

Tot voor kort werd aangenomen dat narcisme vooral het gevolg is van ouders die te weinig warmte geven. Het kind zou daardoor noodgedwongen een opgeblazen ego ontwikkelen om zo het negatieve gevoel te compenseren. 'Kijk, zie mij, ik ben echt wel geweldig'. Brummelman toont echter aan dat een gebrek aan ouderlijke warmte weinig te maken heeft met narcisme. Kinderen ontwikkelen die irritante trekjes juist doordat ze de opgeblazen mening van hun ouders over hen overnemen en internaliseren. Ze raken ervan overtuigd dat ze recht hebben op het allerbeste. Overigens gaat het hier niet om de officiële (en ernstige) diagnose 'narcistische persoonlijkheidsstoornis'. Brummelman: 'Die wordt gekenmerkt door een hardnekkig patroon van grandiositeit: extreme behoefte aan bewondering en gebrek aan empathie voor andere mensen. Deze stoornis is zeldzaam, maar narcistische persoonlijkheidskenmerken komen wel veel voor'. Die liggen dicht in de buurt: het gevoel dat je superieur bent, recht hebt op een voorkeursbehandeling en het logisch vinden dat je fans hebt.

Waarbij hier ook geldt dat hoewel narcisten zich vaak superieur achten, dit niet betekent dat ze tevreden zijn met zichzelf. Dat laatste heet een normale zelfwaardering en houdt in dat je goed over jezelf denkt, terwijl narcisten juist hartstochtelijk graag goed over zichzelf willen denken. Een gezonde dosis zelf waardering is alleen maar prettig in het latere leven, terwijl narcistische trekken, juist door de verkramptheid, vaak angst en depressie voorspellen.

"Complimenten zijn verslavend. Kinderen eisen uiteindelijk continu applaus"

Altijd leuk zijn

Enige terughoudendheid in het complimenteren van je kind is dus aan te bevelen. Een andere vriendin over haar dochter: 'Ik heb niet anders gedaan dan mijn kind de hemel in prijzen. Het gevolg: ze kan niet meer tegen kritiek en schaamt zich dood als iets niet perfect gaat. Sowieso heeft ze een perfectionistisch karakter, maar onze goedbedoelde complimenten hebben haar waarschijnlijk het gevoel gegeven dat ze niks meer waard is als ze het eens wat minder goed zou doen. Ze zei een keer: mama, ik vind het zo moeilijk om altijd maar leuk te zijn. Ze heeft ook last gehad van een angststoornis, nadat onze poes was overleden'.

Deze vriendin legt de link naar haar eigen narcistische trekken. 'Ik ben calvinistisch opgevoed, het adagium gold: doe gewoon, dan doe je al gek genoeg. Met mijn magere lijf voelde ik me ook niet het mooiste meisje van de klas. Ik was erg onzeker. Dat heb ik gecompenseerd door te laten zien dat ik wel degelijk bijzonder ben. Als ik over mijn baan vertel, zeg ik er altijd. bij dat ik honderden mensen onder me heb en een budget van tientallen miljoenen euro. Toch voel ik me van binnen onzeker. Toen ik vorig jaar was geselecteerd voor deze baan en een positief assessment had afgelegd, vroeg mijn man: geloof je zélf ook dat je het kan?'

Psychiater Bram Bakker zegt: "De meeste mensen hebben in mindere of meerdere mate narcistische trekken. Vrijwel altijd is dat terug te voeren op een gebrekkig zelfbeeld, dat je over schreeuwt. Als je dat ook richting je kind doet en hem of haar aldoor overlaadt met complimenten, kan dat averechts werken. Een kind is enorm sensitief en vangt die onzekerheid van de ouders toch wel op. Maar omdat de nadruk steeds maar wordt gelegd op wat er zo goed gaat, leert het kind dat geweldig zijn de norm is. Wat je dan vaak ziet, is dat kinderen hun onzekerheid op een andere manier etaleren. Ze worden bijvoorbeeld perfectionistisch en krijgen faalangst". Als duidelijkste voorbeeld noemt Bakker jonge voetbalsterretjes en viooltalentjes. 'Omdat hen van jongs af aan wordt ingeprent hoe uitzonderlijk het is wat ze kunnen, gaan ze denken dat dit op alle vlakken geldt. Ze denken dat ze een uitzonderlijk mens zijn in plaats van een getalenteerde voetballer'. Wat moeten we dan? Door tv-nanny's en consorten is ons steeds in geprent juist zo positief mogelijk te zijn tegen onze kinderen. Nadruk leggen op wat goed gaat en niet focussen op wat slecht gaat, pardon, beter kan. Wat ouders kunnen doen, is leren de juiste complimenten te geven. Want je kind helemaal niet prijzen is ook niet de oplossing. En hoe je dat dan doet?

Opvoedkundige Marina van der Wal: 'Hoe geef je je kinderen de juiste complimenten'. De tijd is er rijp voor, ouders hebben handvatten nodig. Van der Wal: 'Ik ken het onderzoek van Brummelman en ben blij dat dit onderwerp eindelijk onder de aandacht komt. Vaak geven ouders met hun complimenten waardeoordelen. Als een kind een doelpunt scoort, zeggen we: wat ben je goed, als het zijn broertje helpt: wat ben je lief, en bij een goed rapport: wat ben je slim. Onbewust verbinden we zo voorwaarden aan onze liefde en leren we het kind dat het alleen goed is als het presteert. Bovendien zijn complimenten verslavend; kinderen eisen uiteindelijk continu applaus en dat maakt ze dominant en veeleisend. De Facebookcultuur, Instagram en al die vlogs waar kinderen nu naar kijken dragen hieraan bij daar gaat het steeds om publiek hebben en in de belangstelling staan. Waardering wordt zo een behoefte die van buitenaf moet worden vervuld'.

"Kinderen moeten leren incasseren en gevoel krijgen voor oorzaak en gevolg"

Gewoon musje

Volgens Van der Wal is het beter om gewenst gedrag te benoemen en dat te koppelen aan het positieve effect dat erdoor ontstaat. Dus niet: wal ben je lief, als een kind zijn broertje helpt, maar: ik zie dat je je broertje helpt, wat werk je goed mee aan de sfeer. Of: ik zie dat je goede cijfers hebt, wat werk je hard op school. Van der Wal: 'Dan snappen kinderen dat ze zelf invloed hebben; voor hard werken op school kun je kiezen.' Nog niet zo. makkelijk, want probeer je gewone complimenten maar eens volgens de juiste formule om te buigen. Kwestie van oefenen: benoem het gedrag, niet het kind. Een andere tip die Van de Wal geeft, is minimaal eens per dag zeggen dat je van je kind houdt. Los van welk gedrag dan ook.

'Daarmee kweek je **zelfvertrouwen**'.

Daarnaast adviseert ze ouders om als het nodig is een luid en duidelijk nee te laten horen. 'Kinderen moeten leren incasseren en gevoel krijgen voor oorzaak en gevolg. Als het kleedgeld is opgegaan aan games, dan geen nieuwe spijkerbroek. Of als er onvoldoendes zijn gehaald, dan niet naar de film: Van der Wal wijt de toename van narcistische kinderen ook aan ouders die vriendjes willen zijn met hun kinderen. 'Opvoeden moet vooral leuk zijn en ouders voelen zich vaak ongemakkelijk als ze consequenties van ongewenst gedrag moeten uitvoeren. Toch is dat nodig, anders kweek je vreselijke mensen'. Ze ziet hierin een uitdaging voor het onderwijs. 'Het is ook aan de leerkrachten om de ouders te vertellen dat hun fraaie pauw misschien een gewoon musje is'. Ik zet me alvast schrap voor het volgende tienminutengesprek.

Een waarschuwing

Het krijgen van complimenten heeft een negatieve en gevaarlijke kant: je kunt er aan verslaafd raken.

In perspectief:

Zorg dat complimenten geven en feedback effectief is

Hattie, J. Leren Zichtbaar maken, Abimo

In de ogen van de leerling is het krijgen van complimentjes in de klas een sociaal leerexperiment dat meer zegt over de doelstellingen van de leraar dan over de leerling of over het onderwerp. Een compliment geeft de leerling heel effectief informatie over wat de leraar goedkeurt. Dat is weliswaar een belangrijke mededeling, maar die hoeft niet eindeloos te worden herhaald. Leerlingen kennen al snel uw gewoonten, nukken en karaktereigenschappen. Als dat eenmaal bekend is, kan de klas serieus aan het werk met het leren zonder dat de leerlingen zich zorgen hoeven te maken over wat u nu wel en wat u niet goedkeurt.

Als het geven van complimenten gecombineerd wordt met feedback, zal dat laatste verloren gaan en wellicht tot nul worden teruggebracht. Wij willen hier absoluut niet zeggen dat er nooit een compliment mag worden gegeven, integendeel zelfs, het wordt zeer gewaardeerd door leerlingen. Een paar complimenten kunnen nuttig zijn voor een goede werksfeer. Maar verwar het geven van complimenten niet met het geven feedback.

En leerlingen schreeuwen om feedback die de informatie verschaft die ze nodig hebben om hun doel te bereiken: hoe moeten we verder! Ze willen weten hoe ze de af stand kunnen overbruggen tussen waar ze nu zijn en waar ze naartoe willen.

Wat heb je dat fantastisch gedaan!

Geef als ouder vooral de juiste complimenten

Complimenten uitdelen, wat kan daar nou mis bij gaan? Best veel, blijkt uit drie recente studies.

1. Een overdreven compliment kan de eigenwaarde krenken en narcisten kweken

'Wat een ongelooflijk mooie tekening!' Pas goed op als je als ouder je kind een overdreven compliment geeft om de zelfwaardering te vergroten. Volgens Eddie Brummelman, psycholoog en onderzoeker aan de Universiteit van Amsterdam (UvA), is het effect soms het tegenovergestelde.

Brummelman ontdekte dit door Nederlandse kinderen van 7 tot en met 11 jaar oud thuis wiskundeopgaven te laten maken. Ouders konden naar eigen inzicht complimenten geven, ze kregen geen instructies. Alles werd gefilmd. Twee onderzoeksassistenten noteerden tijdens het bekijken van de beelden hoeveel overdreven ('wat ongelooflijk goed gedaan') en niet-overdreven complimenten ('wat goed gedaan') de ouders gaven.

Vijf weken voor de test en zes, twaalf en achttien maanden erna vulden de kinderen op school vragenlijsten in. Ze moesten aangeven in hoeverre ze zich herkenden in stellingen als: 'Ik ben een heel speciaal en bijzonder persoon' en 'Sommige kinderen zijn tevreden met zichzelf'.

Overdreven complimenten krijgen kan eng zijn. Kinderen kunnen denken dat ze altijd aan deze hoge standaard moeten voldoen	Eddie Brummelman, psycholoog en onderzoeker
---	---

Raar maar waar: kinderen die veel overdreven complimenten kregen, ontwikkelden een iets lagere zelfwaardering ten opzichte van kinderen die minder of geen overdreven complimenten kregen.

Brummelman: 'Overdreven complimenten krijgen kan eng zijn. Kinderen kunnen denken dat ze altijd aan deze hoge standaard moeten voldoen. Maar het leven zit vol tegenslagen, dus ze zullen hoe dan ook een keer falen. Dan kunnen ze zich slecht voelen over zichzelf en dat is pijnlijk.'

Kinderen die begonnen met een hoge zelfwaardering en veel overdreven complimenten kregen, ontwikkelden soms narcistische trekjes. (Denk bij narcisme bijvoorbeeld aan Kanye West's uitspraak: 'De grootste pijn in mijn leven is dat ik mezelf nooit live zal kunnen zien optreden.') Bij kinderen met een lage zelfwaardering gebeurde dat niet. Zij denken: 'Zo geweldig ben ik niet', terwijl kinderen met een hoge zelfwaardering denken: 'Ja, ik ben inderdaad geweldig'.

Het lijkt een tegenstelling: overdreven complimenten die samenhangen met een lagere zelfwaardering én met narcisme. Maar dit zijn twee verschillende eigenschappen. Brummelman: 'Zelfwaardering is het tevreden zijn met jezelf. Je voelt je niet beter dan anderen. Bij narcisme is het andersom: je voelt je wel beter dan anderen, maar bent niet per se tevreden met jezelf.'

'Mijn advies aan ouders is om complimenten niet op te blazen. Ook heeft niet elke prestatie een compliment nodig. Je kunt in plaats daarvan interesse tonen in de prestatie of delen in het enthousiasme.'

2. Een compliment stimuleert bedrog

'Wat slim van je!' Dat lijkt een prima compliment, zonder de overdrijving ('Wat geweldig slim!') die volgens het Amsterdamse onderzoek kleine narcisten kan kweken. Helaas heeft ook zo'n compliment een negatief effect. Volgens onderzoekers uit China, Canada en Amerika krijgen kinderen die horen dat ze slim zijn soms de neiging om te bedriegen. Dit doen ze om hun reputatie te behouden.

De onderzoekers ontdekten dit door met Chinese kinderen van 3 tot en met 5 jaar oud een spelletje te spelen. De onderzoeker trok een speelkaart (met een getal tussen de 3 en 9, zonder de 6). Kinderen moesten raden of het getal op de speelkaart groter of kleiner was dan 6. Als ze drie van de zes keer goed gokten, kregen ze een prijs. De kinderen werden verdeeld in drie groepen: de eerste groep kreeg het compliment: 'Jij bent slim', de tweede: 'Je deed het goed' en de derde groep werd niet gecompimenteerd.

Kinderen die horen dat ze slim zijn, hebben de neiging om te bedriegen
--

Het spel werd gemanipuleerd, zodat de kinderen van de eerste vijf keer twee keer goed gokten en drie keer fout. Bij de zesde keer verliet de onderzoeker de ruimte een minuut en zei tegen het kind dat het niet mocht spieken. Een verborgen camera registreerde ondertussen het gedrag van het kind.

Het is belangrijk dat ouders al op jonge leeftijd de juiste complimenten geven.

Gail Heyman, hoogleraar psychologie

Kinderen die het compliment kregen dat ze slim waren, spieken meer dan de andere kinderen. Volgens Gail Heyman, co-auteur en hoogleraar psychologie aan de Universiteit van Californië, San Diego, leidt het complimenteren met slim gedrag tot prestatiedruk. Die vergroot de verleiding om te bedriegen. Het kan ook zijn dat het compliment kinderen de indruk geeft superieur te zijn, waardoor ze het gevoel hebben dat ze boven de regels staan.

Heyman: 'Het is opvallend dat kinderen van 3 jaar oud al gevoelig zijn voor het type compliment dat ze krijgen. Het is dus belangrijk dat ouders al op jonge leeftijd de juiste complimenten geven.' Heyman heeft drie adviezen aan ouders: 'Houd complimenten specifiek, zoals 'je deed het goed bij deze opdracht'. Focus op het proces: 'Goed dat je deze strategie hebt geprobeerd'. Of complimenteer de inspanning: 'Je hebt er veel moeite ingestoken en dat werpt z'n vruchten af.'

3. Een compliment leidt tot verminderde motivatie als het daarna fout gaat

'Je bent een goede tekenaar' en 'Je hebt een mooie tekening gemaakt'. Het verschil tussen deze complimenten lijkt klein, maar onderzoekers van de Universiteit van Stanford ontdekten dat kinderen het wel degelijk opmerken.

Bij hun experiment speelden kinderen van 4 jaar dat hun pop de leerling was, de onderzoeker had een pop die de juf was. De kinderen deden alsof hun pop een tekening maakte, de juf vertelde precies wat er getekend moest worden. De leerlingpop moest zes objecten tekenen. De eerste vier keer deed hij dat goed. De leraar gaf de ene helft van de kinderen het algemene compliment 'Je bent een goede tekenaar' en de andere helft het specifieke compliment 'Je hebt een mooie tekening gemaakt'. De laatste twee keer tekenden de poppen het object fout - omdat de juf essentiële onderdelen niet noemde. Ze vergaten dus de oren van een kat of de wielen van de bus. Waarna de juf zei: 'Dit lijkt niet eens op een kat! Je bent de oren vergeten!' En: 'Dit is toch geen bus! Je bent de wielen vergeten!' Na de derde goede tekening en na de twee foute tekeningen stelden de onderzoekers vragen: 'Vind je je getekende appel mooi?', 'Welke tekening zou je opnieuw willen maken?', 'Denk aan de tekening van de kat: wat wil je nu doen?' De antwoorden maakten het mogelijk het effect van de complimenten te meten. Wat bleek? De twee complimenten gaven hetzelfde goede gevoel toen de kinderen goed tekenden. Het effect nadat ze fout hadden getekend was significant anders.

De beste complimenten focussen op het succesvolle proces, dus hoe ze op het goede antwoord kwamen of hoe ze de mooie tekening maakten.

Andrei Cimpian, auteur en universitair hoofddocent psychologie

Kinderen die een algemeen compliment kregen ('Je bent een goede tekenaar'), gedroegen zich hulpelozer en minder gemotiveerd dan kinderen die specifieke complimenten ('Je hebt een mooie tekening gemaakt') kregen. Hoofdauteur Andrei Cimpian, die inmiddels universitair hoofddocent psychologie aan de Universiteit van New York is, verklaart dit als volgt: 'Een algemeen compliment suggereert dat je het goed deed, omdat je een talent hebt. Over dit talent heb je geen controle. Hierdoor weet je niet wat je moet doen als het fout gaat. Fouten suggereren dat je misschien toch niet zo talentvol bent en dat je iets anders zou moeten doen. Hierdoor mis je kansen om nieuwe dingen te leren en je talenten uit te breiden. De beste complimenten focussen op het succesvolle proces, dus hoe ze op het goede antwoord kwamen of hoe ze de mooie tekening maakten. Dit laat je kind inzien dat succes afhangt van handelingen en strategieën en niet van een talent waarover ze geen controle hebben.'

En waarom de kinderen niet zelf tekenden maar met hun poppen moesten doen alsof? 'De kinderen moesten in ons experiment fouten maken op de juiste momenten om het effect van de complimenten te kunnen meten. Zonder poppen konden we dit niet garanderen.' Maar misschien nog belangrijker: ook het tegenovergestelde van complimenteren heeft invloed. 'Het afkraken van echte tekeningen door volwassenen zou een veel grotere, negatieve impact hebben dan nu de poppen kritiek kregen.'

Gun je kind ook eens een teleurstelling

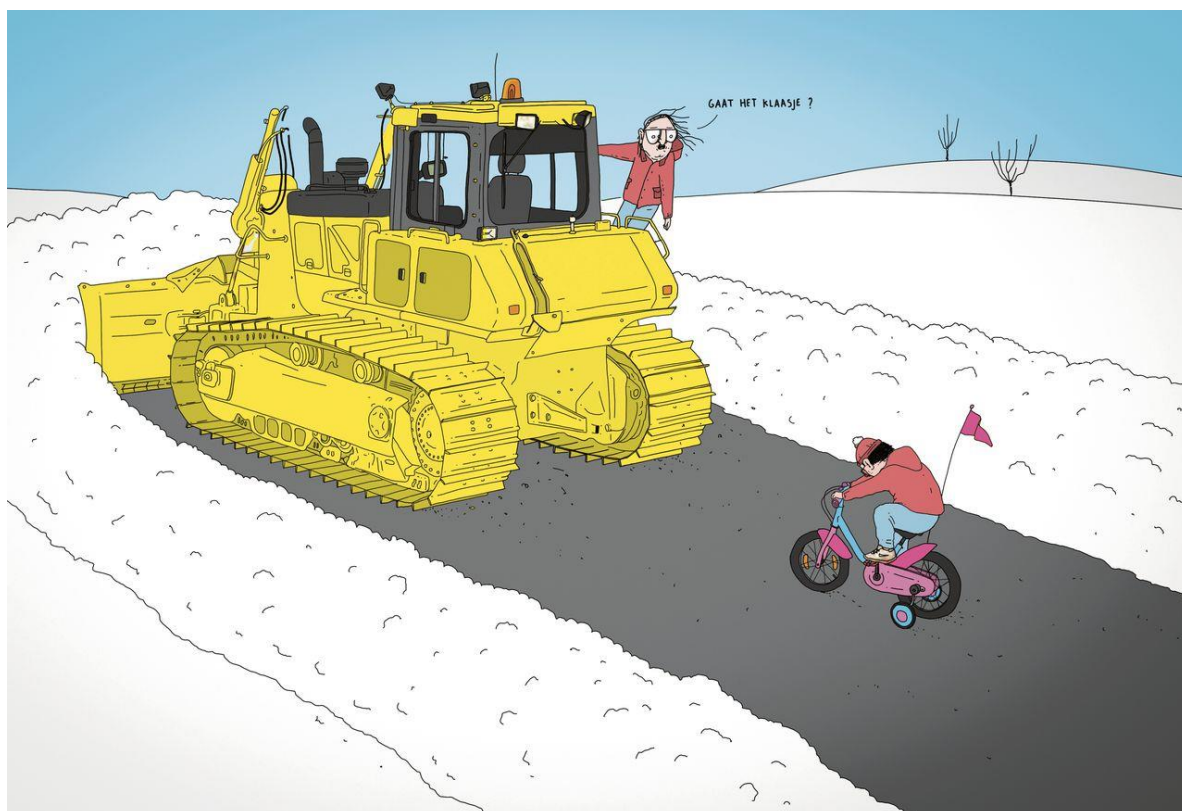
Curlingouders willen alles leuk maken voor hun kinderen - die daardoor niet leren hoe ze zichzelf later moeten redden.

Afgelopen september spanden ouders in Abcoude een rechtszaak aan tegen de basisschool van hun 7-jarige dochter. De reden was onenigheid over de klassenindeling. Het meisje wilde graag bij haar vriendinnen in de groep en bovendien waren de ouders bezorgd dat het pientere kind niet genoeg zou worden uitgedaagd in de klas waarin ze was geplaatst.

Deze ouders, die de zaak lieten vallen toen ze merkten dat ze de anonimiteit van hun dochter in de pers niet konden garanderen, zijn een voorbeeld van het toenemend aantal vaders en moeders dat de school van hun kinderen voor de rechter daagt. Rechtsbijstandsverzekeringen meldden onlangs dat het percentage onderwijszaken flink stijgt. Zij zijn wat de Deense psycholoog Bent Hougaard 'curlingouders' noemt: overbeschermende ouders die alle obstakels voor de voeten van hun kinderen probeert weg te vegen, net zoals in de curlingsport met bezems de baan wordt vrijgehouden. Hougaard waarschuwde dat deze kinderen zich daardoor niet volwaardig kunnen ontwikkelen.

Curlingouders gaan op hoge poten naar school om iets voor hun kind af te dwingen of recht te zetten; ze komen bij juffen en meesters om ieder wissewasje verhaal halen. Ze bemoeien zich langs de lijn met de corrigerende aanwijzingen van de coach en de scheidsrechter, mengen zich in de ruzies van hun kinderen met anderen, bellen woedend op als hun dochter op een feestje een kinderfilm heeft gezien waarvan ze voor het slapengaan moest huilen.

Dat 'curlinggedrag', vaak onbewust en met de beste bedoelingen, komt volgens deskundigen voort uit het toenemend streven van ouders om hun kinderen tegenslag en teleurstelling te besparen - socioloog Herman Vuijsje en journalist Anneke Groen constateren in hun recentelijk gepubliceerde boek *Eindeloos ouderschap* dat ouders nooit eerder zo bezorgd waren om en toegewijd waren aan hun kinderen. Ouders zijn assertiever, geloven in maakbaarheid, hebben minder kinderen en voelen zich verantwoordelijker voor hun geluk. „Bovendien moet alles leuk zijn”, zegt pedagoog Marina van der Wal. „Ouders willen vooral leuke opvoeders zijn.”

Grenzeloze opvoeding

Een van de consequenties, zeggen deskundigen, is toenemend ongemak om grenzen aan kinderen te stellen. Ontwikkelingspsycholoog Marga Akkerman heeft dat de laatste twintig jaar radicaal zien veranderen. „Regels handhaven kan voor teleurgestelde gezichten zorgen”, zegt ze. „Kinderen wenden zich van je af, worden boos, gaan huilen. Dat is ongemakkelijk. Ouders willen graag vriendjes blijven met hun kinderen, en geven daardoor sneller toe.

„Misschien”, formuleert ze voorzichtig, „heeft het grensoverschrijdende gedrag van kinderen dat nu met ADHD wordt geassocieerd, wel minder te maken met een aangeboren stoornis en meer met een grenzeloze opvoeding.”

Wat ouders te weinig beseffen is dat hun gepamper de ontwikkeling van de zelfredzaamheid van kinderen in de weg staat. Van tegenslag kunnen opgroeiende kinderen iets opsteken, of het nu gaat om een nederlaag op het sportveld, een tegenvallend Cito-resultaat, of ruzie met vriendjes. „Als ouders taken weghouden bij hun kind, ontnemen ze het de mogelijkheid om te leren”, zegt neuropsycholoog en hersenwetenschapper Jelle Jolles, auteur van *Het tienerbrein*. „Voor de ontwikkeling van kinderen en tieners is het essentieel dat ze veel ervaringen en kennis opdoen. Als een ouder de problemen oplost, kan de jongere de situatie niet zelf aanpassen, en die oplossingen niet in de hersenen opslaan. En die zich op een later moment dus ook niet herinneren.”

Daarom is het volgens Jolles zo belangrijk dat kinderen de gelegenheid krijgen om een blauwtje te lopen, een beetje verdriet te hebben, een beetje pijn te hebben, een beetje eenzaam te zijn. „Ook negatieve ervaringen zorgen voor zelfinzicht, voor zelfregulatie en voor empathie met anderen. Het helpt ze om stevige volwassenen te worden.”

Doe je dat niet, dan kweek je óf angstige óf luie kinderen, die verwachten dat anderen dingen voor hen doen. Jolles: „Er zijn te veel kinderen die het heel normaal vinden dat anderen zaken van hen overnemen en voor hen uitvoeren.” Door de mondige ouders voor wie het allemaal 'een feestje' moet zijn, ontstaan prinsjes en prinsesjes die een hofhouding nodig hebben om het gevoelsmatig en praktisch te redden in het leven.

Ook negatieve ervaringen zorgen voor zelfinzicht, voor zelfregulatie en voor empathie met anderen

Hersenwetenschapper Jelle Jolles

Volgens Marina van der Wal blijven kinderen die niet hebben geleerd tegenslag te gebruiken als leerproces, onbewust heel hard 'mammie' of 'pappie' roepen als het tegenzit. „Ik denk dat ze daardoor gevoeliger worden voor spanning.”

Als kinderen leren om moeilijke situaties zelf op te lossen, levert dat een gevoel van competentie op: vertrouwen in eigen kunnen. „Controle kunnen nemen op grond van inzicht in jezelf”, zegt Jolles, „is cruciaal om later stevig in je schoenen te staan.”

Focus verleggen

Meer vrijlaten dus, die kinderen. Zelf de gelegenheid geven om foutjes te maken. Ouders zouden daarom hun focus moeten verleggen van het nú leuk en gezellig houden naar het zelfstandig maken van kinderen. „Op het moment dat je een baby in je armen houdt, moet je eigenlijk al het beeld voor ogen hebben van een 21-jarige adolescent die het huis uitgaat”, stelt Marina van der Wal radicaal. „Als ouder zou je steeds bezig moeten zijn met: 'wat zou dit kind op dit moment zelfstandig moeten kunnen?' Maar we denken in onze cultuur tegenwoordig te veel ad hoc, en te weinig op de lange termijn.”

Het is voor ouders niet makkelijk om op je handen te zitten, soms moet je je even verbijten. Van der Wals ene zoon zakte voor zijn examen, haar andere bleef een jaar zitten. Zij zag het aankomen, waarschuwde, maar nam niks van de jongens over. „Tuurlijk was het verdrietig voor ze, die teleurstelling, maar het was ook vruchtbare grond om te leren hoe je ervoor zorgt dat het volgende keer wél lukt.“

Moeten ouders hun kinderen dan maar helemaal loslaten? Dat ook weer niet. Jolles vergelijkt het begeleiden van kinderen naar zelfstandigheid met ze leren lopen en fietsen. Eerst een loopwagentje geven, zijwieltjes monteren, handje vasthouden, zadel vasthouden, en dan pas loslaten. Als kinderen ouder worden neemt praten die sturende rol over.

Volgens Jolles is feedback van ouders immens belangrijk voor kinderen, zeker voor tieners. Niet het soort gesprek waarin ouders de oplossingen voorschotelen, maar open vragen stellen over hoe het kind iets heeft aangepakt of wil gaan aanpakken. Bijvoorbeeld: 'Lastige situatie, wat zijn jouw gedachten daar nou over? Of: 'wat maak je hieruit op?'

Die feedback zorgt er volgens Jolles voor dat de tiener eerdere ervaringen kan bijslijpen. „En die kleine aanpassingen worden steeds in de hersenen opgeslagen in de vorm van veranderingen in complexe hersennetwerken, net als met fietsen vroeger. Daardoor blijven de ervaringen beschikbaar voor gebruik op een later moment. Ouders moeten de route van hun kinderen niet willen lopen, maar ze kunnen wel helpen de weg te wijzen.“

NRC, A. Leclaire, December 2017

